

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

Допускається до захисту:
В.о. завідувачки кафедри
міжнародних економічних відносин,
кандидат економічних наук, доцент
_____Марія ШКУРАТ
«_____» _____2025 р.

**Міждержавна міграція як фактор зовнішньо-економічного та соціально-
економічного розвитку України**

Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини
Освітньо-професійна програма «Міжнародний бізнес. Бізнес-переклад»

Комплексна кваліфікаційна (бакалаврська) робота

**Частина 1. Роль міждержавних міграційних потоків у формуванні
зовнішньоекономічних відносин України**

Виконавець: Анна ГРИБ

Науковий керівник: Юлія ІЩУК

**Частина 2. Вплив міграційних процесів на соціально економічний
розвиток України**

Виконавець: Єлизавета КАБАРОВСЬКА

Науковий керівник: Марія ШКУРАТ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ГРИБ АННА ОЛЕКСАНДРІВНА

Допускається до захисту:
В.о. завідувачки кафедри
міжнародних економічних відносин,
кандидат економічних наук, доцент
_____Марія ШКУРАТ
«_____» _____2025 р.

**Роль міждержавних міграційних потоків у формуванні
зовнішньоекономічних відносин України**

Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини
Освітньо-професійна програма «Міжнародний бізнес. Бізнес-переклад»

Кваліфікаційна (бакалаврська) робота

Науковий керівник:
Юлія ІЩУК, доцент кафедри
міжнародних економічних відносин,
доктор філософії, доцент

підпис

Оцінка: _____ / _____ / _____
(бали / за шкалою ЄКТС / за національною
шкалою)
Голова ЕК: _____
(підпис)

Вінниця – 2025

АНОТАЦІЯ

Гриб А.О. Роль міждержавних міграційних потоків у формуванні зовнішньоекономічних відносин України. Спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини». Освітня програма «Міжнародний бізнес. Бізнес-переклад». Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2025.

У комплексній кваліфікаційній (бакалаврській) роботі досліджено роль міждержавних міграційних потоків у формуванні зовнішньоекономічних відносин України. Показано динаміку, структуру та особливості міграційних процесів в Україні, їх вплив на зовнішньоекономічну діяльність держави, включаючи грошові перекази, ринок праці та соціально-економічні аспекти.

Ключові слова: міждержавна міграція, економічний розвиток,
69 с., 6 табл., 15 рис., 3 дод., 53 джерел.

ABSTRACT

Hryb A. The role of interstate migration flows in the formation of foreign economic relations of Ukraine. Speciality 292 «International Economic Relations». Educational programme «International Business. Business translation». Vasyl' Stus Donetsk National University, 2025.

The complex qualification (bachelor's) thesis examines the role of interstate migration flows in the formation of foreign economic relations of Ukraine is investigated. The dynamics, structure and peculiarities of migration processes in Ukraine, their impact on the country's foreign economic activity, including remittances, labour market and socio-economic aspects are shown.

Keywords: interstate migration, economic development,
69 p., 6 tables, 15 figures, 3 applications, 53 items.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МІЖДЕРЖАВНИХ МІГРАЦІЙНИХ ПОТОКІВ.....	8
1.1 Поняття та класифікація міждержавної міграції.....	8
1.2 Фактори, що визначають міждержавні міграційні потоки	11
1.3 Механізми регулювання міграційних процесів та їхній вплив на зовнішньоекономічні відносини	14
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ МІЖДЕРЖАВНИХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ	19
2.1 Динаміка та структурні особливості міждержавних міграційних потоків України	19
2.2. Аналіз наслідків міждержавної міграції у контексті зовнішньоекономічної діяльності України.....	28
2.3. Моделювання впливу міграції на макроекономічні показники України	34
РОЗДІЛ 3 ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖДЕРЖАВНОЇ МІГРАЦІЇ У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИНАХ УКРАЇНИ.....	41
3.1. Внутрішні та зовнішні фактори, що впливають на інтенсивність міграції в Україні	41
3.2. Соціально-економічні наслідки міграції для України	47
3.3. Основні виклики та перспективи міждержавної міграції у сфері зовнішньоекономічних відносин	51
ВИСНОВКИ	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	59
ДОДАТКИ	66

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасних умовах глобалізації міграційні процеси набувають дедалі більшого значення як фактор, що безпосередньо впливає на економіку, соціальну сферу та зовнішньоекономічну політику країн. Україна, як транзитна, приймаюча та донорська держава у сфері міжнародної міграції, стикається з комплексом проблем, пов'язаних з регулюванням міждержавних міграційних потоків, зокрема трудової міграції, переміщенням біженців, поверненням громадян та інтеграцією діаспори у зовнішньоекономічну діяльність. Після 2014 року, а особливо з початку повномасштабної війни у 2022 році, ці процеси набули критичної важливості.

Незважаючи на зростання уваги до міжнародної міграції, досі недостатньо вивченими залишаються питання її впливу на формування зовнішньоекономічних зв'язків, а також потенціал використання міграційної політики як інструменту соціально-економічного розвитку. Саме тому дослідження ролі міждержавних міграційних потоків у контексті зовнішньоекономічних відносин України є своєчасним та актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній та зарубіжній науковій літературі проблема міждержавної міграції розглядається масштабно з різних наукових підходів – соціологічного, економічного, демографічного, правового та політологічного. Зокрема, значну увагу міграційній тематиці приділяють такі українські науковці, як Олексій Позняков, Ірина Прибіткова, Елла Лібанова, Олена Малиновська, які досліджують демографічні аспекти міграції, трудову мобільність, проблеми міграційної політики та вплив зовнішньої міграції на ринок.

Аналітичні дані, що надаються Державною міграційною службою України, Державною службою статистики України, Світовим банком, Міжнародною організацією з міграції (МОМ), Євростатом, ООН та Міжнародною організацією праці (МОП), дозволяють відстежити зміни у динаміці міждержавних

міграційних потоків, оцінити обсяги повернень, а також депортацій та масштаби вигляді грошових переказів.

Метою дослідження є розробка теоретико-методичних положень та обґрунтування практичних рекомендацій щодо впливу міграційних процесів на розвиток України.

Завдання дослідження:

- розкрити сутність поняття міждержавної міграції та її класифікацію;
- визначити основні фактори, що впливають на міграційні потоки;
- проаналізувати механізми регулювання міграційних процесів та їх вплив на зовнішньоекономічну політику;
- дослідити динаміку та структуру міграційних потоків в Україні;
- оцінити економічні наслідки міграції в контексті зовнішньоекономічної діяльності;
- побудувати модель впливу міграції на макроекономічні показники;
- визначити внутрішні та зовнішні фактори, що впливають на інтенсивність міграції в Україні;
- дослідити соціально-економічні наслідки міграції для України;
- проаналізувати основні виклики та перспективи міждержавної міграції у сфері зовнішньоекономічних відносин.

Об'єктом дослідження є міграційні процеси.

Предметом дослідження є механізми формування та впливу міждержавних міграційних потоків на зовнішньоекономічні відносини України, а також їх соціально-економічні наслідки.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів. Робота дозволяє розкрити зміст міждержавної міграції як елементу сучасних міжнародних економічних процесів та проаналізувати механізми її впливу на зовнішньоекономічну діяльність України. Дослідження сприяє глибшому розумінню взаємозв'язку між міграційними потоками та макроекономічними показниками, зокрема грошовими переказами, структурою експорту, платіжним балансом і зайнятістю населення.

Практична значимість роботи полягає у визначенні напрямів удосконалення державної політики у сфері регулювання міграції з урахуванням її зовнішньоекономічних наслідків. Запропоновані результати можуть бути використані для формування ефективних підходів до управління міжнародною трудовою міграцією, поглиблення економічної співпраці з країнами-реципієнтами робочої сили, а також для підвищення результативності зовнішньоекономічної діяльності України в умовах глобалізаційних викликів.

полягає в узагальненні підходів до аналізу державних міграційних процесів та їх впливу на міжнародні економічні відносини України. Отримані результати сприяють кращому розумінню організації, поведінки та наслідків міграції у зв'язку з сучасними економічними труднощами.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки кваліфікаційної (бакалаврської) роботи були апробовані в міжнародному економічному журналі:

Гриб А.О., Іщук Ю.А. Аналіз міждержавної міграції та її впливу на зовнішньоекономічну діяльність України. *Бізнес Інформ*. 2025.

Структура роботи. Кваліфікаційна бакалаврська робота складається з наступних елементів: вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 53 найменувань, додатків. Загальний обсяг роботи становить 69 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МІЖДЕРЖАВНИХ МІГРАЦІЙНИХ ПОТОКІВ

1.1 Поняття та класифікація міждержавної міграції

Міждержавні міграційні зв'язки – це сукупність процесів, що охоплюють рух людей між державами з різними цілями, умовами та обставинами, дана міграція може включати як виїзд людей за кордон, тобто еміграцію, так і приїзд іноземців - імміграцію. Міждержавні міграційні зв'язки є важливою складовою сучасної міжнародної взаємодії, що відображає процеси переміщення населення між країнами з різних причин: економічних, політичних, освітніх, соціальних тощо. В умовах глобалізації міграція стає однією з основних форм взаємозв'язку між державами, що впливає на економіку, культуру та демографію як країн-донорів, так і країн-реципієнтів. Міждержавні міграційні зв'язки мають комплексний характер, оскільки включають не лише фізичне переміщення людей через кордони, а й правове, соціальне та економічне регулювання цього процесу [1].

Поняття міграції є багатограним і включає у себе різні аспекти суспільного розвитку. Міграційні процеси можна визначити як переміщення людей між країнами, яке підпорядковується певним закономірностям і залежить від економічних, політичних, соціальних, культурних та географічних факторів. Міграція не завжди є добровільним вибором або прагненням особи, у багатьох випадках вона виступає як вимушений вихід із несприятливих життєвих обставин. Ще одним важливим поняттям у контексті міждержавної міграції є міжнародне міграційне право, під яким розуміють міжнародну правову базу, що регулює процеси переміщення осіб в межах або між державами. Це право не є окремим самостійним правовим режимом із чітко визначеним набором норм, а радше узагальнюючим терміном, що охоплює різні джерела міжнародного права, які разом регулюють питання компетенції та зобов'язань держав, статусу, прав та обов'язків мігрантів, а також міжнародного співробітництва у сфері міграції.

До таких джерел належать міжнародне право у сфері прав людини, трудове право, гуманітарне право, морське право, транснаціональне кримінальне право, консульське право та право громадянства. Урегулювання міграційних процесів здійснюється також за допомогою міжурядових угод та політики окремих держав. Більшість країн розробили власні закони і підписали міжнародні угоди, спрямовані на регулювання міграційних потоків. Вони можуть включати встановлення квот на імміграцію, запровадження візових режимів, визначення правил працевлаштування для іноземних громадян тощо. Насамкінець, необхідно зазначити, що наслідки міждержавної міграції мають комплексний характер і проявляються як у країнах-донорах, так і у країнах-приймачах мігрантів. Економічний, культурний і політичний розвиток держав може зазнати як позитивного впливу – через зростання інвестицій, розвиток ринку праці та культурне збагачення, так і негативного – у вигляді загострення соціальних конфліктів, виникнення проблем інтеграції та адаптації мігрантів у новому середовищі [2].

Класифікація міграції є важливою складовою у розумінні її різноманітних проявів. Залежно від територіальної ознаки міграцію поділяють на зовнішню (міждержавну) та внутрішню. Зовнішня міграція передбачає переміщення людей з однієї країни до іншої. Вона включає як добровільні переселення у пошуках кращого життя, так і вимушені переміщення, спричинені політичними, економічними чи природними катастрофами. Натомість внутрішня міграція охоплює переміщення в межах однієї країни. Як і у випадку зовнішньої міграції, мотиви такого переселення можуть бути різними: економічними, наприклад пошук роботи або кращого рівня життя; політичними, як то уникнення переслідувань; і соціальними, таких як прагнення возз'єднання із сім'єю чи приєднання до спільнот зі схожими цінностями [3].

Крім територіальної класифікації, міграційні потоки розрізняють також за часовими ознаками. Залежно від тривалості перебування у новому місці виділяють кілька типів міграції:

- постійна міграція — передбачає остаточну зміну місця проживання без наміру повернення. Її також називають безповоротною, оскільки передбачає постійне або довгострокове проживання;
- тимчасова міграція — здійснюється на певний обмежений період, наприклад, для навчання чи виконання трудового контракту;
- сезонна міграція — характерна для переміщень у певні сезони року, переважно для участі в сезонних роботах, таких як збір урожаю;
- маятникова міграція — стосується регулярних поїздок з місця проживання до місця роботи або навчання, за межами свого населеного пункту;
- епізодична міграція — нерегулярні переміщення, як за часом, так і за напрямком, що виникають у зв'язку з туристичними, комерційними чи культурно-побутовими потребами [4].

Окремо варто виділити явище вимушеної міграції — переміщення людей проти їхньої волі внаслідок збройних конфліктів, переслідувань, природних катастроф або інших надзвичайних обставин. Міжнародне право вимагає від держав гарантувати захист осіб, які рятуються від конфліктів чи переслідувань, але на практиці забезпечити ці права надзвичайно важко. Вимушені іммігранти можуть залишатися у своїй країні походження, отримавши статус внутрішньо переміщеної особи, або вони можуть подорожувати через міжнародні кордони, отримавши статус біженця чи шукача притулку [3].

У результаті взаємодія між державами є складною та передбачає переміщення населення між країнами. Її класифікація за територіальними та часовими ознаками дозволяє систематизувати міграційні процеси та глибше зрозуміти їхню природу. Міграція чинить комплексний вплив як на країни-донора, так і на країни-реципієнта, сприяючи економічному розвитку, культурному обміну, але водночас породжуючи виклики у сфері інтеграції мігрантів та забезпечення їхніх прав.

1.2 Фактори, що визначають міждержавні міграційні потоки

Коли люди приймають рішення здійснити міграцію, за цим завжди стоїть багато різних причин. Зазвичай їх поділяють на кілька основних категорій: економічні, соціальні, політичні та екологічні. Одним із найпоширеніших способів пояснення міграції є поділ на так звані «виштовхуючі» та «тягнучі» фактори. Одні обставини змушують людей залишати свою країну, інші – навпаки, приваблюють їх у нове місце [5].

Виштовхуючі фактори – це ті умови, які штовхають людину на переїзд. Вони зазвичай мають негативний характер: складні життєві обставини, політичні кризи чи економічні труднощі. У протилежність їм існують тягнучі фактори, які створюють у країні прибуття сприятливі умови для життя. До прикладів виштовхуючих факторів належать: відсутність роботи чи можливостей для розвитку, нестача якісної освіти чи медичного обслуговування, бідність, голод, війна, політичні переслідування, природні катастрофи, забруднення довкілля або неналежний рівень життя загалом [6].

Фактор притягання - це мотивуюча причина, яка спонукає людину мігрувати в інший регіон або країну. До найпоширеніших факторів тяжіння належать: можливості працевлаштування, вищий дохід, кращі умови праці та матеріальне забезпечення, можливості для отримання освіти, вищий рівень життя, кращі державні послуги, релігійна свобода, свобода вираження поглядів, політична свобода. Міграція, таким чином, є своєрідною відповіддю на дисбаланс між можливостями, що пропонуються в країні походження, та можливостями, які відкриваються в країні прибуття. Це явище не є випадковим; воно є результатом нерівномірного розвитку економік, соціальних і політичних систем у різних країнах, де в одних країнах умови життя та праці значно гірші, а в інших – значно кращі [7].

Першим науковим внеском у дослідження міграції були дві статті географа XIX століття Равенштейна (1885; 1889), в яких він сформулював свої «закони міграції». Він розглядав міграцію як невід'ємну частину розвитку і стверджував, що основними причинами міграції є економічні чинники. Крім того, він вважав,

що на міграційні процеси впливають такі фактори, як відстань і щільність населення. Ця точка зору, згідно з якою люди переїжджають з районів з низьким рівнем доходу до районів з високим рівнем доходу і з густонаселених районів до малонаселених, тобто загальне уявлення про те, що міграційні рухи тяжіють до певної просторово-економічної рівноваги, з тих пір залишається актуальною в роботах багатьох демографів, географів і економістів, вона також є базовим припущенням теорій «виштовхування» [8].

Кожен, хто наважується залишити рідну домівку, має на це свої глибокі причини. Економічна міграція найчастіше пов'язана з прагненням знайти кращі можливості для працевлаштування чи побудувати успішну кар'єру. Соціальна міграція виникає тоді, коли люди шукають вищу якість життя або хочуть возз'єднатися з рідними. Політичні обставини змушують людей залишати країну, рятуючись від війни, переслідувань чи загрози свободі й життю. А екологічні мігранти змушені йти, коли стихійні лиха або інші катастрофи роблять життя на рідній землі небезпечним або просто неможливим [5].

За кожним рішенням мігрувати стоїть не просто прагнення змінити місце проживання – це часто боротьба за краще майбутнє, за безпеку, за гідне життя для себе й своїх близьких. І такий вибір ніколи не буває легким. Існують різні причини, такі як:

- здобуття якісної освіти. Сьогодні навчання за кордоном приваблює дедалі більше молодих людей. Хтось шукає кращі академічні програми, вищий рівень знань і перспективи працевлаштування після закінчення університету. Інші бачать у навчанні можливість відкрити для себе нову культуру, іншу систему цінностей і розширити свій світогляд;

- покращення кар'єри. Люди часто мігрують у пошуках кращих умов праці, вищої заробітної плати або професійного розвитку. Сьогодні глобалізація сприяла тому, що люди можуть повністю реалізувати свій потенціал за межами рідної країни, що призвело до збільшення трудової міграції;

- прагнення отримати кращу медичну допомогу. Багато людей вирішують переїхати, щоб забезпечити собі та своїм сім'ям доступ до сучасних

послуг охорони здоров'я, висококваліфікованих лікарів і передових технологій. Іноді мотивацією стає не тільки прагнення до кращої якості послуг, але й доступність медицини. У деяких країнах громадяни мають право на безкоштовну або часткову оплату медичних послуг, це особливо важливо для тих, хто не може дозволити собі дороге лікування у своїй країні;

- бідність дуже часто стає однією з головних причин, що змушують людей залишати свої домівки. Коли людина не може забезпечити себе і свою родину найнеобхіднішим — їжею, житлом, доступом до освіти чи медицини — пошук кращого життя вже не виглядає як вибір, це стає необхідністю. Економічні труднощі, відсутність роботи або загальна нестабільність змушують багатьох шукати шанс на гідніше майбутнє за межами своєї країни;

- війна або інші форми збройних конфліктів. У таких умовах люди нерідко втрачають усе: свої домівки, засоби до існування і навіть близьких. Вони змушені тікати у пошуках безпеки, часто стаючи біженцями. У таких випадках переїзд є не вибором, а єдиною можливістю вижити;

- екологічні чинники також все частіше стають причиною масового переміщення людей. Стихійні лиха – повені, урагани, землетруси – можуть миттєво зруйнувати життя цілих громад. Крім того, поступова зміна клімату, наприклад опустелювання або підвищення рівня моря, змушує людей шукати нові місця для проживання. Міжнародна організація з міграції описує екологічних іммігрантів як тих, хто змушений покинути свої домівки внаслідок значних змін навколишнього середовища. Це переміщення може бути як тимчасовим, так і постійним, і відбуватися як у межах рідної країни, так і за її межами [5].

Хоча причини переїзду можуть здаватися різними, але кожен, хто переїжджає і робить крок до міграції, робить це, щоб поліпшити своє життя. Також потрібно пам'ятати, що це не природний процес, який може викликати великий стрес. Тому потрібно намагатися бути більш толерантними і допомагати мігрантам

1.3 Механізми регулювання міграційних процесів та їхній вплив на зовнішньоекономічні відносини

Міграційні процеси є важливою складовою соціально-економічного розвитку будь-якої держави, зокрема України, яка в останні десятиліття стикається з інтенсивним відтоком населення за кордон. У зв'язку з цим, ключовим завданням державної політики стає створення ефективних механізмів регулювання міграції, які б не лише забезпечували безпеку та стабільність внутрішнього ринку праці, а й сприяли формуванню вигідних зовнішньоекономічних відносин. Питання регулювання міграції набуває особливої актуальності в умовах глобалізації та поглиблення міжнародної інтеграції України.

Одним із базових механізмів управління міграційними потоками є нормативно-правове регулювання Президента, яке формує загальні принципи, цілі та завдання міграційної політики. Серед ключових законодавчих актів України варто відзначити Закон України «Про імміграцію». Основною метою цього закону є регулювання порядку надання дозволу на імміграцію іноземцям та особам без громадянства, які виявили намір постійно проживати в Україні. Документ визначає категорії осіб, які мають право на імміграцію в межах установленної квоти, зокрема: висококваліфіковані фахівці, діячі науки і культури, особи з інвестиціями в економіку України тощо, а також поза квотою родичі громадян України. У рамках регулювання процесів міжнародної міграції цей закон має значний вплив, оскільки створює правову основу для залучення робочої сили та ресурсів з-за кордону, що може допомогти покрити дефіцит кадрів у важливих галузях національної економіки. Крім того, міграція осіб з високим ступенем багатства або освіти може мати позитивний вплив на зовнішню економіку держави шляхом збільшення інвестицій, створення клімату для інновацій та розширення міжнародних зв'язків. Закон також створює інструменти для регулювання імміграційними потоками, що є важливою складовою для забезпечення національної безпеки, регіональної стабільності та формування партнерських відносин зі країнами-донорами мігрантів [9].

Закон «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства». Закон гарантує іноземцям та особам без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, ті самі права та свободи, а також обов'язки, які громадянам України. Це створює правову основу для інтеграції іноземних громадян у соціально-економічну життя країни, сприяючи розвитку міжнародного співробітництва та залученню іноземних інвестицій. Законодавство також регулює методи та процедури примусової репатріації або видворення іноземців та осіб без громадянства, що важливо для цілей національної безпеки та контролю над міграцією. У контексті зовнішньоекономічних відносин це законодавство сприяє створенню сприятливого клімату для інвестицій, забезпечує стабільність правової системи, що має позитивний вплив на економічний розвиток України та її участь у світовій економіці [10].

Також це Концепція державної міграційної політики України. Вона забезпечує ефективне державне управління міграційними процесами, створює умови для сталого демографічного та соціально-економічного розвитку держави, підвищує рівня національної безпеки шляхом запобігання неконтрольованим міграційним процесам та ліквідує їх наслідків. Дана концепція передбачає посилення соціального та правового захисту громадян України, які перебувають або працюють за межами України, створення умов для безперешкодної реалізації прав, свобод, законних інтересів мігрантів та виконання ними передбачених законодавством обов'язків, забезпечення повноти використання інтелектуального та трудового потенціалу таких осіб, дотримання у контексті зовнішньоекономічних відносин. Реалізація положень Концепції сприяє формуванню сприятливого інвестиційного клімату, залученню іноземних інвестицій, розвитку міжнародного співробітництва та інтеграції України у світову економіку [11].

Ці нормативно-правові документи визначають порядок в'їзду, виїзду, перебування іноземців на території України, встановлюють квоти на імміграцію, регламентують процедури надання громадянства та тимчасового проживання. Водночас вони закладають основу для формування довгострокових стратегій у

сфері трудової міграції, міграційної безпеки та інтеграції мігрантів у громадську життя України.

Значну роль у реалізації міграційної політики виконує інституційний механізм, у центрі якого – Державна міграційна служба України. Цей орган відповідальний за реалізацію державної політики у сфері міграції, зокрема імміграції, еміграції, біженства, громадянства, а також реєстрації фізичних осіб. Одним із головних завдань Державної міграційної служби є ідентифікація мігрантів, видача документів, визначення квот на імміграцію, а також взаємодія з міжнародними структурами. Через ефективне функціонування цієї служби формується правова середовище, що сприяє належному обліку мігрантів, протидії нелегальній міграції та створенню сприятливих умов для легального перебування іноземців в Україні [12].

Особливого значення в контексті зовнішньоекономічних відносин України набувають грошові перекази (ремітенси), що надходять від трудових мігрантів. За даними Національного банку України, щорічні обсяги переказів з-за кордону складають мільярди доларів США, що суттєво впливає на платіжний баланс країни, внутрішнє споживання та курс національної валюти. Незважаючи на те, що наразі показник переказів з-за кордону знизився, експерти прогнозують підвищення обсягів переказів. Завдяки надходженню валюти з-за кордону держава отримує додаткові можливості для підтримки стабільності економіки. Проте надмірна залежність від ремітенсів може мати й негативні наслідки, зокрема зниження мотивації до праці в Україні та інфляційний тиск. У зв'язку з цим актуальним є завдання переходу від простої підтримки переказів до використання їх як інструменту залучення інвестицій, розвитку малого бізнесу, стимулювання локальних громад [13].

Довготривалий відтік кваліфікованої робочої сили за кордон призводить до витоку інтелектуального капіталу, що становить серйозну загрозу для сталого розвитку економіки. Особливо це стосується таких галузей, як медицина, ІТ, освіта, де попит на фахівців за кордоном зростає. Втрата висококваліфікованих кадрів поглиблює дисбаланс на ринку праці, зменшує темпи інноваційного

розвитку та знижує конкурентоспроможність держави. Держава має розробляти спеціалізовані програми утримання талантів в Україні та створювати належні умови для їхньої професійної самореалізації [14].

Таким чином, механізми регулювання міграційних процесів в Україні є багатогранними та взаємопов'язаними. Їхнє ефективне функціонування має безпосереднє вплив на розвиток зовнішньоекономічних відносин держави, оскільки формує потенціал для міжнародної співпраці, обміну трудовими ресурсами, залучення інвестицій, а також забезпечує стабільність соціально-економічної системи. Враховуючи сучасні виклики, особливо в умовах війни та повоєнної відбудови, важливим є удосконалення як законодавчої, так і інституційної бази міграційної політики, активізація міжнародного діалогу та налагодження ефективної співпраці зі країнами, які приймають українських мігрантів.

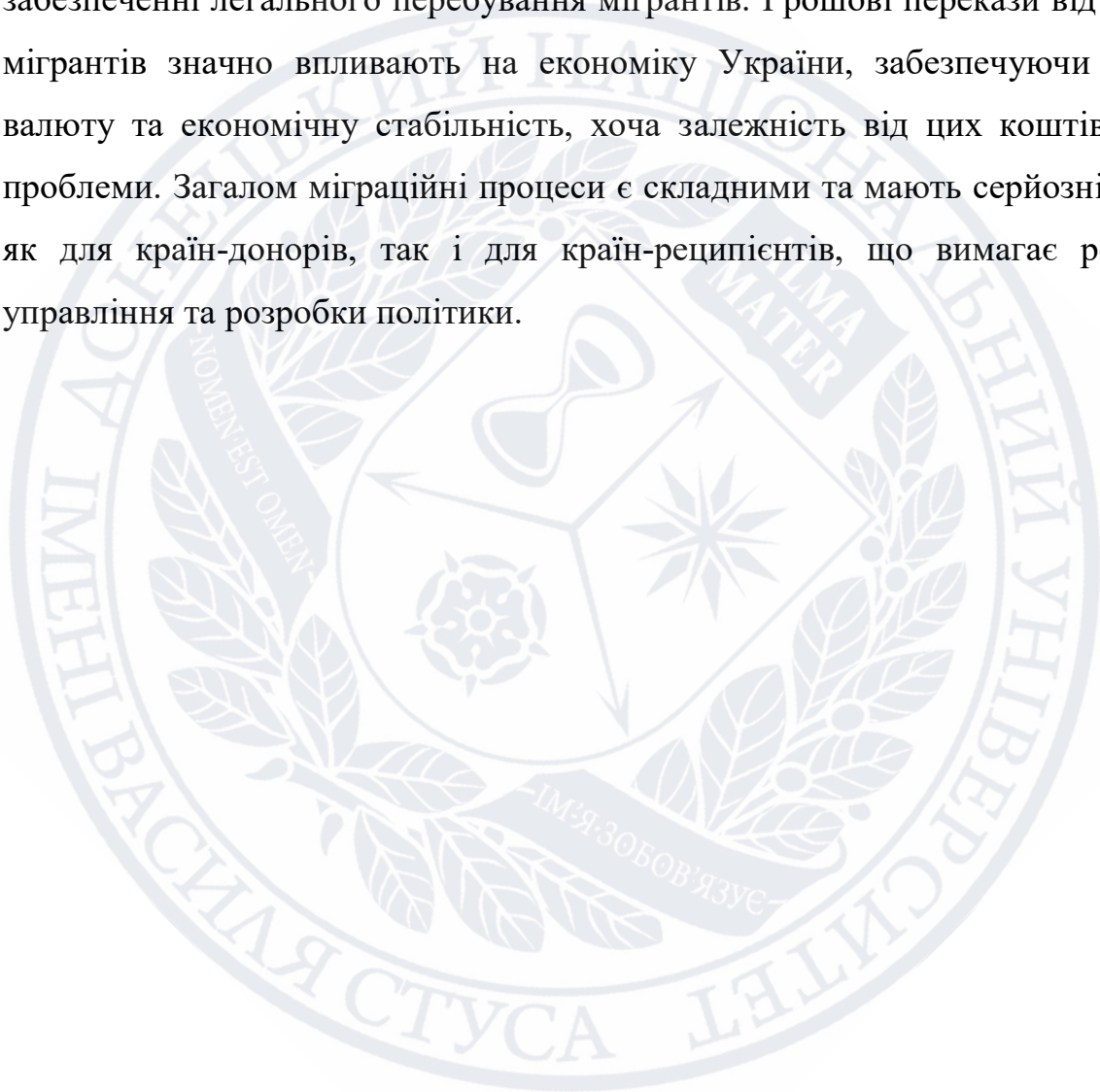
Висновки до розділу 1

Міждержавні міграційні зв'язки є важливою складовою міжнародних відносин, оскільки вони значною мірою впливають на розвиток як окремих країн, так і світової спільноти в цілому. Вони забезпечують обмін ресурсами, ідеями та культурними цінностями, але водночас можуть стати джерелом напруженості, якщо не будуть належним чином врегульовані. Міждержавна міграція охоплює переміщення людей між державами з різних причин, включаючи економічні, політичні, освітні та соціальні фактори. Поняття міграції охоплює широкий спектр форм і типів переміщення, які класифікуються за територіальними та часовими ознаками. Такий поділ допомагає систематизувати міграційні процеси, виявити закономірності та встановити зв'язки між причинами та наслідками міграції для країн-донорів та країн-реципієнтів.

Фактори, що визначають міждержавні міграційні потоки, поділяються на виштовхуючі та тягнучі фактори, це дає змогу глибше осмислити причини, з яких люди залишають свої країни або обирають нове місце проживання. Економічні,

соціальні, політичні та екологічні обставини виступають основними рушіями міграції, яка є реакцією на нерівномірність розвитку світу.

В контексті України ефективне міграційне регулювання має вирішальне значення для управління відтоком населення та сприяння вигідним зовнішньоекономічним відносинам. Ключові закони та Державна міграційна служба України відіграють важливу роль у реалізації міграційної політики та забезпеченні легального перебування мігрантів. Грошові перекази від трудових мігрантів значно впливають на економіку України, забезпечуючи іноземну валюту та економічну стабільність, хоча залежність від цих коштів створює проблеми. Загалом міграційні процеси є складними та мають серйозні наслідки як для країн-донорів, так і для країн-реципієнтів, що вимагає ретельного управління та розробки політики.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ МІЖДЕРЖАВНИХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

2.1 Динаміка та структурні особливості міждержавних міграційних потоків України

У сучасних умовах глобалізації та зростання міграційної мобільності, міждержавна міграція виступає одним із ключових соціально-економічних явищ, що впливають на демографічну ситуацію, ринок праці та міжнародну взаємодію держав. Міждержавна міграція в Україні характеризується складною динамікою, обумовленою політичними, економічними та безпековими факторами. Після 2014 року, а особливо з початком повномасштабного вторгнення росії у 2022 році, масштаби переміщення населення значно зросли, трансформуючи як кількісні, так і якісні параметри міграційних потоків. Сучасна динаміка міждержавної міграції визначається як стрімким зростанням мобільності трудових ресурсів, так і структурними змінами у профілі мігрантів, напрямках переміщення та тривалості перебування за кордоном. Аналіз змін у масштабах і структурі міграції дозволяє не лише охарактеризувати обсяги еміграції та імміграції, а й ідентифікувати основні напрямки переміщення населення і соціально-демографічний портрет мігрантів, а також оцінити тенденції, що формуються під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх факторів. Це створює аналітичну базу для подальшого вивчення впливу міграції на економіку, соціальну сферу та зовнішньоекономічну активність України [15].

До 2014 року міграційні потоки з України мали значну стабільність. Більшість українських мігрантів переїжджали до сусідніх країн, таких як росія, Польща, Чехія та Італія, переважно з економічних причин. Причинами еміграції були пошук кращих умов праці, високий рівень безробіття в Україні, а також відсутність можливостей для розвитку. До 2014 року більшість трудових мігрантів прибували із західної частини країни, де міграція стала популярним способом подолання низького рівня заробітної плати та бідності. На 2015 рік

кількість мігрантів з України продовжувала зростати, причому значну частину становили трудові мігранти, зокрема до Польщі. Польща стала основним напрямком для українців, де шукали роботу та кращі економічні умови [16].

Країнами призначення трудових мігрантів з України переважно залишаються держави-сусіди – зокрема Польща, росія та Чехія, а також країни Південної Європи, такі як Італія, Іспанія та Португалія, див. на рис. 2.1.

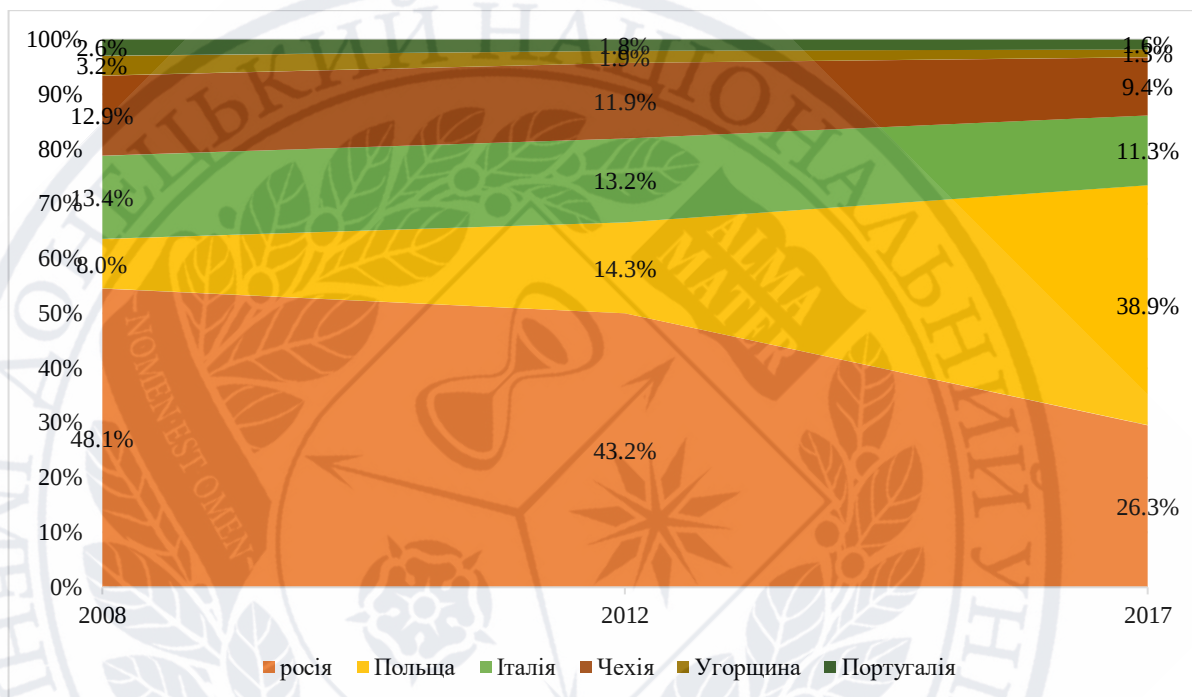

Рисунок 2.1 – Країни призначення трудових мігрантів за результатами досліджень Державної служби статистики України у 2008, 2012 та 2017 роках, %.

Джерело: створено автором на основі [23].

Аналіз динаміки за 2008, 2012 та 2017 роки демонструє чітку трансформацію міграційних напрямків українських трудових мігрантів. Якщо у 2008 році абсолютним лідером залишалася росія (48,1%), то вже у 2017 році її частка суттєво знизилася до 26,3%. Натомість спостерігається стрімке зростання популярності Польщі як країни трудової міграції з восьми відсотків у 2008 році до 38,9% у 2017 році, що пов'язано із наближенням України до ЄС, спрощенням умов працевлаштування та відкритістю польського ринку праці. Частки Італії,

Чехії, Португалії та Угорщини за цей період змінювалися менш динамічно, зберігаючи загальну тенденцію стабільного чи незначно зниженого інтересу. Таким чином, відбувся зсув трудової міграції з пострадянського простору до європейського напрямку, особливо до країн ЄС із розвиненою економікою та високим попитом на робочу силу.

Пандемія COVID-19 мала серйозне вплив на міжнародні міграційні потоки, зокрема через запровадження суворих карантинних обмежень та закриття кордонів у 2020–2021 роках. Це спричинило тимчасове, але суттєве зниження рівня міграційної активності. Загалом у цей період обсяг міграцій скоротився на 64% порівняно з докризовим рівнем. Проте вже у 2021 році, коли більшість країн почали поступово послаблювати карантинні обмеження, показники міграції почали відновлюватись. Важливим аспектом пандемії стало поширення дистанційної зайнятості, що суттєво трансформувало традиційні моделі міграційної поведінки. Значна частина трудових мігрантів, зокрема українців, адаптувалася до нових умов праці, зберігаючи зайнятість у віддаленому форматі. Це дало змогу багатьом з них залишатися в країнах тимчасового перебування навіть після пом'якшення карантинних обмежень, що вплинуло на стабілізацію трудової присутності українських мігрантів за кордоном та сформувало нові траєкторії мобільності у постпандемічний період. У 2022 році темпи міграції зросли на 24% у порівнянні з довоєнним рівнем. Водночас, внаслідок повномасштабного вторгнення росії в Україну, масштаб міграції з України набув безпрецедентних масштабів – еміграційні потоки зросли вдсятеро [17].

У сучасному світі міжнародна міграція є важливою складовою глобальних демографічних та соціально-економічних процесів. Вона впливає як на країни-донори, так і на країни-реципієнти, змінюючи структуру населення, ринок праці та соціальну сферу. Для України, яка протягом останніх десятиліть переживає складні внутрішні трансформації, економічну нестабільність та військові конфлікти, питання міжнародної міграції набуло особливої актуальності. Аналіз кількісних змін у чисельності міжнародних мігрантів, а також їх частки у загальній кількості населення дозволяє глибше зрозуміти динаміку міграційних

процесів та оцінити їхнє вплив на соціально-демографічний розвиток країни, див. на рис. 2.2.

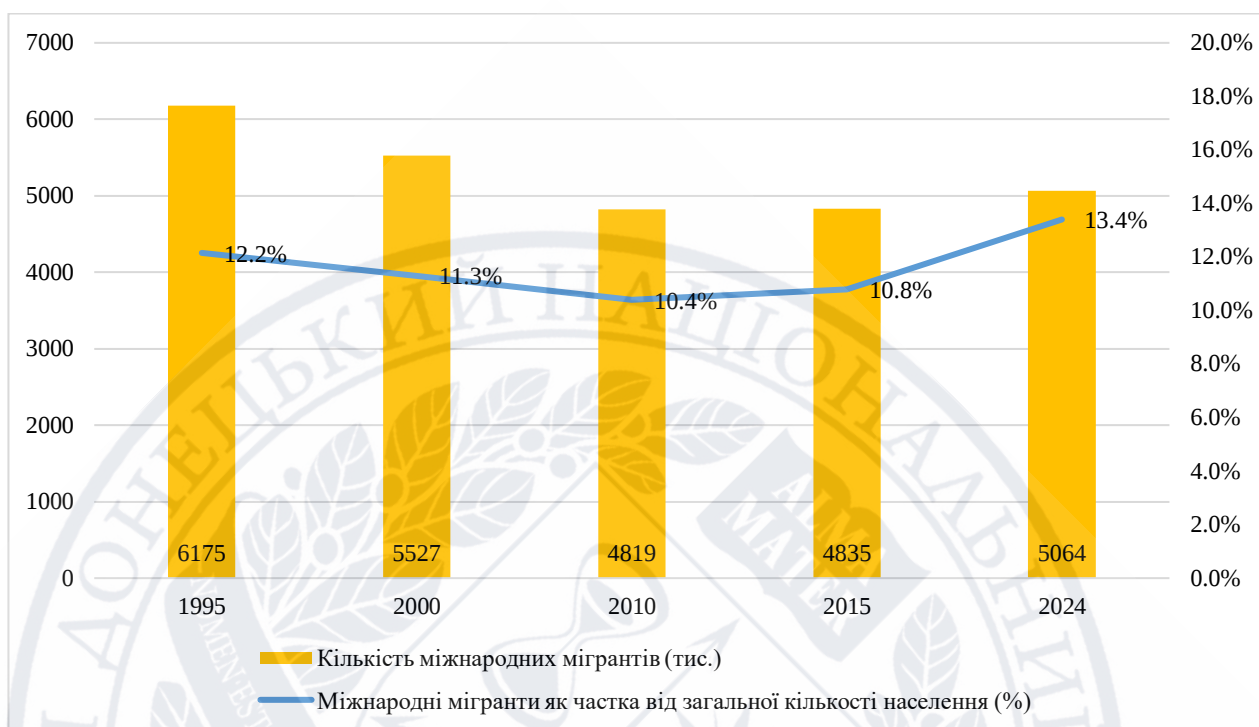

Рисунок 2.2 – Загальна кількість міжнародних мігрантів (тис. осіб) та їхня частка від загальної кількості населення (%) з 1995 по 2024 роки.

Джерело: створено автором на основі [22].

Протягом 1995–2010 років спостерігалось поступове зниження як абсолютної кількості міжнародних мігрантів, так і їхньої частки у населенні. Це свідчить про скорочення обсягів міжнародної міграції чи переорієнтацію міграційних потоків. Починаючи з 2010 року, кількість мігрантів трохи збільшилася, а у 2024 році знову зросла як у чисельному вираженні, так і щодо населення.

Початок повномасштабного вторгнення росії у лютому 2022 року кардинально змінив характер та масштаби міграційних процесів. Військова агресія спричинила масову змушену міграцію населення як у межах країни, так і за межами країни. На тлі загроз для життя, руйнування інфраструктури, економічної нестабільності та гуманітарної кризи мільйони українців змушені були покинути свої домівки. Згідно з офіційними даними Державної

прикордонної служби України, протягом трьох років повномасштабної війни близько 3 млн громадян не повернулися до України, що майже дорівнює кількості виїздів протягом усього десятиліття до війни – з 2011 по 2021 рік, а саме 3,3 млн осіб [19]. Незважаючи на велику кількість людей, що перетинали кордон України задля безпеки чи інших причин, також велика кількість людей перетинала кордон в Україну (див. на рис. 2.3).

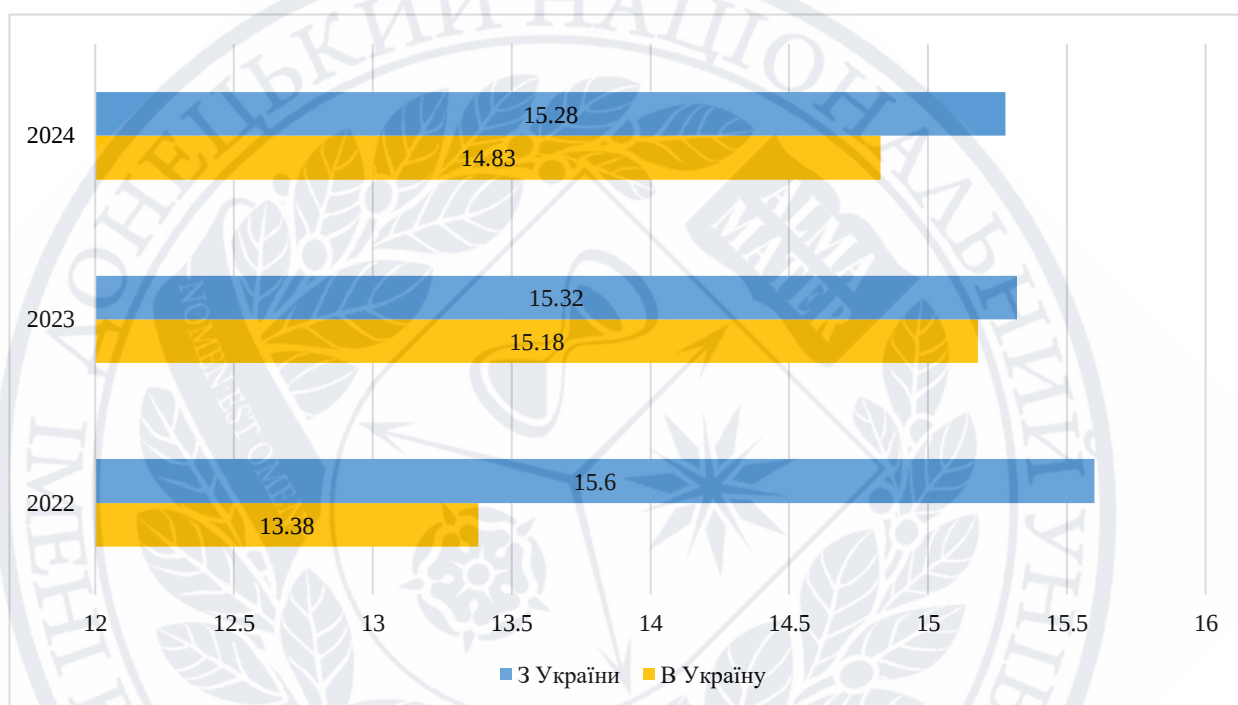

Рисунок 2.3 – Динаміка перетинів державного кордону громадянами України у 2022-2024 роках, млн. осіб.

Джерело: створено автором на основі [19].

Інформація, надана Державною прикордонною службою України, охоплює лише тих громадян, які перетинали державний кордон через офіційні пункти пропуску. Наразі відсутні достовірні статистичні дані щодо осіб, які залишили тимчасово окуповані території або здійснили виїзд за межі країни нелегальним шляхом [19]. Аналіз динаміки перетинів державного кордону громадянами України в 2022–2024 роках свідчить про збереження високого рівня міграційної активності, зумовленої триваючою повномасштабною війною. У 2022 році,

одразу після вторгнення, зафіксовано різке зростання кількості виїздів з України – 15,6 млн осіб, при дещо меншій кількості повернень – 13,38 млн, що відповідає масовому виїзду населення в умовах воєнної загрози. У наступні роки спостерігається часткова стабілізація, хоча кількість тих, хто залишає Україну, все ще перевищує кількість прибулих. Це свідчить про поступове формування довгострокової міграції значної частини населення, водночас фіксуються також спроби повернення — зокрема у 2023 році кількість в'їздів практично дорівнює кількості виїздів. Проте у 2024 році розрив знову дещо зріс. Багато громадян залишаються за кордоном у довгостроковій перспективі, а повернення відбувається частково та обережно – залежно від безпекової ситуації, соціально-економічних умов та можливостей адаптації за кордоном. Це підтверджує високий рівень невизначеності та тривалий характер міграційних наслідків війни.

Як і в попередні періоди оцінювання, основною заявленою причиною поїздки до України – як у межах короткострокових візитів, так і для повернення – було бажання зустрітися із сім'єю. Цю причину назвали 61 % осіб, які прибували на короткий термін та 18 % тих, хто планував повернення. Крім того, 27 % короткострокових відвідувачів мали на меті пройти медичні огляди або відвідати лікаря в Україні, а 25 % – отримати або поновити документи, зокрема біометричні паспорти, дипломи чи водійські посвідчення [24].

З метою комплексного аналізу міждержавних міграційних процесів важливо не лише розглянути кількісну динаміку перетинів державного кордону громадянами України, а й проаналізувати структурні особливості зовнішніх міграційних потоків у двох ключових напрямках — виїзд українських громадян за кордон та прибуття іноземців до України. У зв'язку з повномасштабною війною, починаючи з лютого 2022 року, одним із визначальних компонентів міграційної ситуації стало кількість біженців з України, які отримали тимчасову захист або інші форми легального перебування в європейських державах, див. на рис. 2.4. Ці дані дозволяють оцінити географічну спрямованість вимушеної міграції, її масштаби та стабільність.

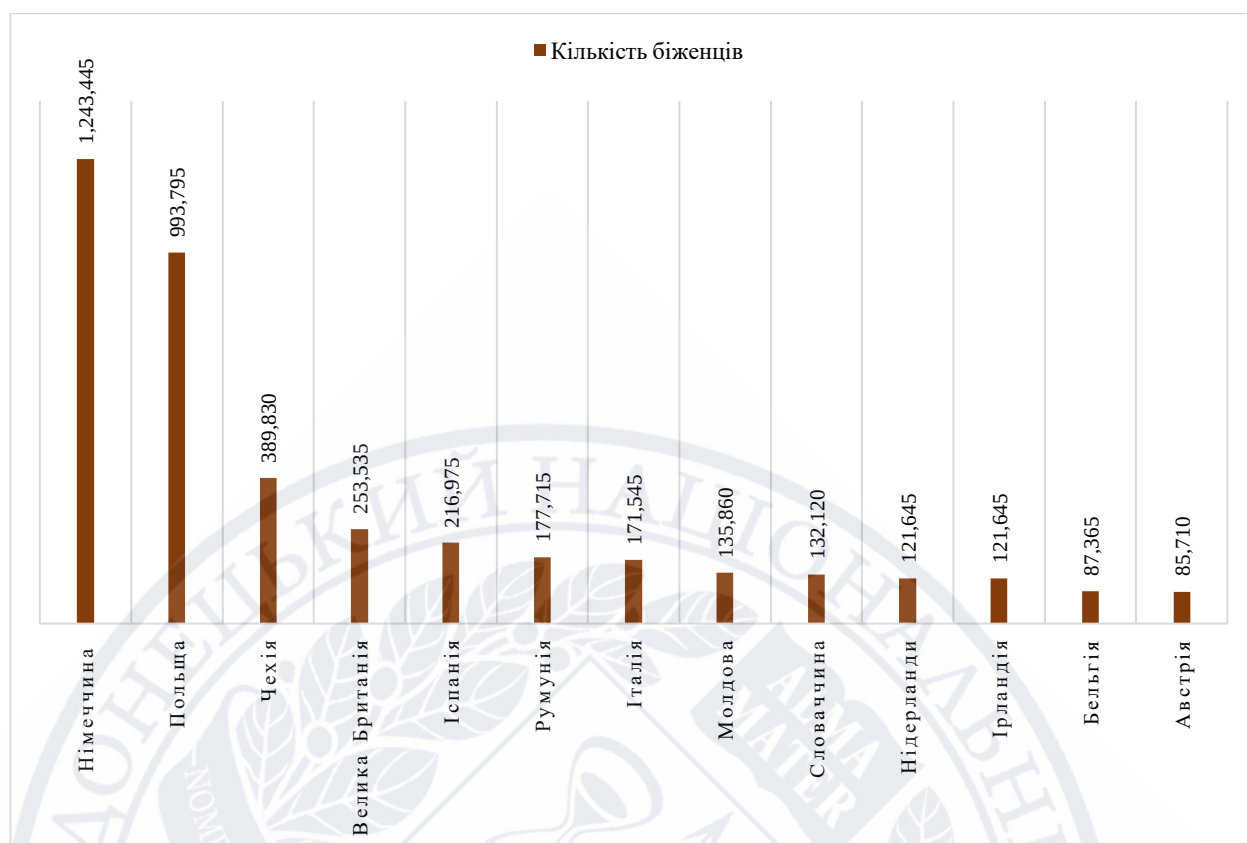

Рисунок 2.4 – Орієнтовна кількість біженців з України, зареєстрованих у Європі з лютого 2022 року станом на лютий 2025 року, за вибраними країнами.

Джерело: створено автором на основі [20].

На січень 2025 року найбільшу кількість українських біженців через повномасштабне вторгнення ухвалила Німеччина – понад 1,24 млн осіб. За нею – Польща понад 993 тис., Чехія, Велика Британія, Іспанія та інші країни. Польща, зокрема, стала головним гуманітарним та транзитним центром, через який відбувався виїзд біженців. Загалом у Європі на той момент було зареєстровано близько 6,3 млн українських біженців, що свідчить про масштабність міграційної кризи.

Водночас збереження та навіть зростання кількості візитів громадян іноземних держав до України в 2024 році свідчить про поступове відновлення міждержавної мобільності, що має значення як для гуманітарного співробітництва, так і для економічної активності (таблиця 2.1).

Таблиця 2.1 – Перелік країн, представники яких здійснювали візити до України у 2024 році.

№	Країна	Кількість осіб
1	Молдова	1 121 351
2	Румунія	423 256
3	Польща	219 336
4	Угорщина	127 472
5	Ізраїль	73 703
6	Словаччина	67 339
7	США	52 012
8	Німеччина	49 217
9	Туреччина	47240
10	Великобританія	32 624
11	Сирія	27 720
12	Італія	24 037
13	Чехія	22 687
14	Азербайджан	19 732
15	Росія	15 843
16	Франція	14 914
17	Литва	13 853
18	Грузія	13 514
19	Болгарія	10 924
20	Латвія	10 184

Джерело: створено автором на основі [21].

Найбільше іноземців прибуло з Молдови, Румунії, Польщі та Угорщини – країн, що мають тісні прикордонні, економічні та гуманітарні зв'язки з Україною. Значну долю відвідувачів також становили громадяни Ізраїлю, США, Німеччини та Турції. Більшість іноземців у 2024 році приїхали до України з приватною метою, майже 2,5 мільйона осіб. Інші причини включали обслуговування транспортних засобів, транзитні поїздки, а також туризм. Загальна структура прибуттів свідчить про збереження широкого спектру міжнародних зв'язків

України – від родинних та гуманітарних до бізнесових та технічних, що є важливим фактором у контексті міждержавної мобільності в умовах війни [21].

Гендерно-вікова структура мігрантів є важливим показником для аналізу міграційної ситуації (див. рис. 2.5), оскільки вона відображає, хто саме залишає країну, які соціальні групи найбільше вразливі до вимушеної міграції, та які потреби мають переміщені особи.

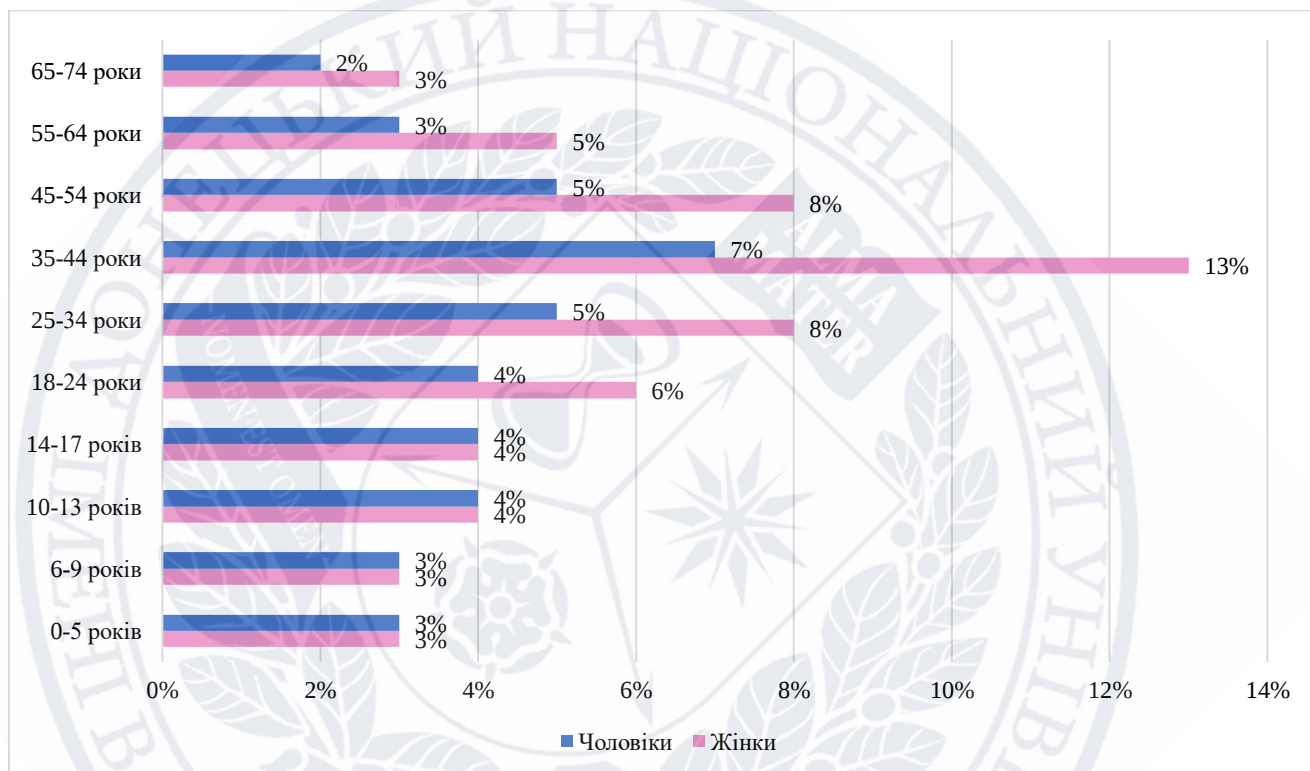

Рисунок 2.5 – Гендерна та вікова структура українських біженців за кордоном у грудні 2024 року.

Джерело: створено автором на основі [25].

У грудні 2024 року жінки становили 57 % від загальної кількості українських біженців за кордоном. Такий високий відсоток пояснюється кількома чинниками. По-перше, згідно із законодавством України, чоловікам призовного віку заборонено залишати країну, що автоматично зменшує кількість чоловіків серед міжнародних мігрантів. По-друге, жінки частіше виїжджали з неповнолітніми дітьми з міркувань безпеки та турботи про родину. Більшість українських біженців - це дорослі жінки. Більшість українських біженців – це

дорослі жінки. Станом на грудень 2024 року вони становили 44% усіх біженців за кордоном, що на 6% менше, ніж на початку року, коли їхня частка становила 50%. Жінки з дітьми залишаються найбільшою групою українських біженців.

Отже, динаміка та структурні особливості міждержавних міграційних потоків України зазнали суттєвих трансформацій під впливом військових дій, економічної нестабільності та змін у міжнародному середовищі. Спостерігається зростання масштабів вимушеної міграції, зокрема до країн ЄС, що змістило основні напрямки потоку із традиційного східного вектору до західного. Структура мігрантів характеризується переважанням жінок, що свідчить про демографічні й економічні втрати для України. Міграція набула не лише трудового, а й гуманітарного характеру. Водночас, незважаючи на складну внутрішню ситуацію, Україну продовжує відвідувати значна кількість іноземців, що вказує на збереження міждержавних контактів та окремих аспектів привабливості країни.

2.2. Аналіз наслідків міждержавної міграції у контексті зовнішньоекономічної діяльності України

Міждержавна міграція є багатогранним явищем, яке значно впливає на зовнішньоекономічну діяльність країни, зокрема на її торгові відносини, фінансові потоки та інвестиційну привабливість. В Україні, в умовах глобалізаційних процесів та значних внутрішніх трансформацій, міграція не лише змінює демографічну структуру населення, а й активно впливає на макроекономічні показники, зокрема на розвиток зовнішньоекономічних зв'язків. Міграція не тільки змінює баланс внутрішнього ринку праці, а й значно коригує зовнішньоекономічні показники країни, зокрема через грошові перекази, розвиток міжнародної трудової мобільності та адаптацію українських підприємств до нових умов. Аналіз наслідків міждержавної міграції для зовнішньоекономічної діяльності України дозволяє краще зрозуміти, як ці процеси можуть впливати на стабільність фінансових потоків, формування

сприятливого інвестиційного клімату та інше [15;30]. Для комплексного розуміння впливу міждержавної міграції на зовнішньоекономічну діяльність України важливо розглянути як позитивні, так і негативні її аспекти (таблиця 2.2).

Таблиця 2.2 – Позитивні та негативні наслідки міждержавної міграції у контексті зовнішньоекономічної діяльності України.

Позитивні наслідки	Негативні наслідки
Збільшення обсягів грошових переказів в Україну	Зростання залежності від зовнішніх джерел доходу
Залучення нових знань, навичок та технологій через повернення мігрантів	Відтік кваліфікованої робочої сили за кордон
Популяризація української культури та бренду за кордоном	Старіння населення та зростання демографічного навантаження
Формування діаспор, які сприяють просуванню українських товарів і послуг	Збільшення інфляції та сповільнення економічного зростання

Джерело: створено автором на основі [27;28].

З одного боку, грошові перекази трудових мігрантів зміцнюють фінансову стабільність країни, а повернення спеціалістів із-за кордону приносить нові ідеї та технології. Крім того, українські громади за кордоном активно просувають українську продукцію, сприяючи розширенню ринків збуту. З іншого боку, масова еміграція кваліфікованих працівників послаблює кадровий потенціал держави, а надмірна залежність від переказів створює економічну вразливість. Додатковими негативними наслідками стають зростання інфляції та демографічне старіння населення. Також українські підприємці висловити скарги щодо браку кваліфікованих працівників, які супроводжують виїзд українців до Польщі та інших країн. Експерти Національного Банку України вважають, що найбільше від цього постраждали сільське господарство, промисловість, сільське господарство, транспорт і зв'язок.

Приватні грошові перекази, відповідно до методології платіжного балансу, – це міжнародні потоки фінансових ресурсів, які надходять до домогосподарств з-за кордону та переважно обумовлені процесами тимчасової або постійної міграції населення. Ці надходження відіграють важливу роль у забезпеченні фінансової стійкості країни, підвищенні добробуту громадян і підтримці платіжного балансу. У структурі платіжного балансу України приватні грошові перекази акумулюються через дві основні статті, а саме: оплата праці робітників та приватні трансфери, див на рис. 2.6.

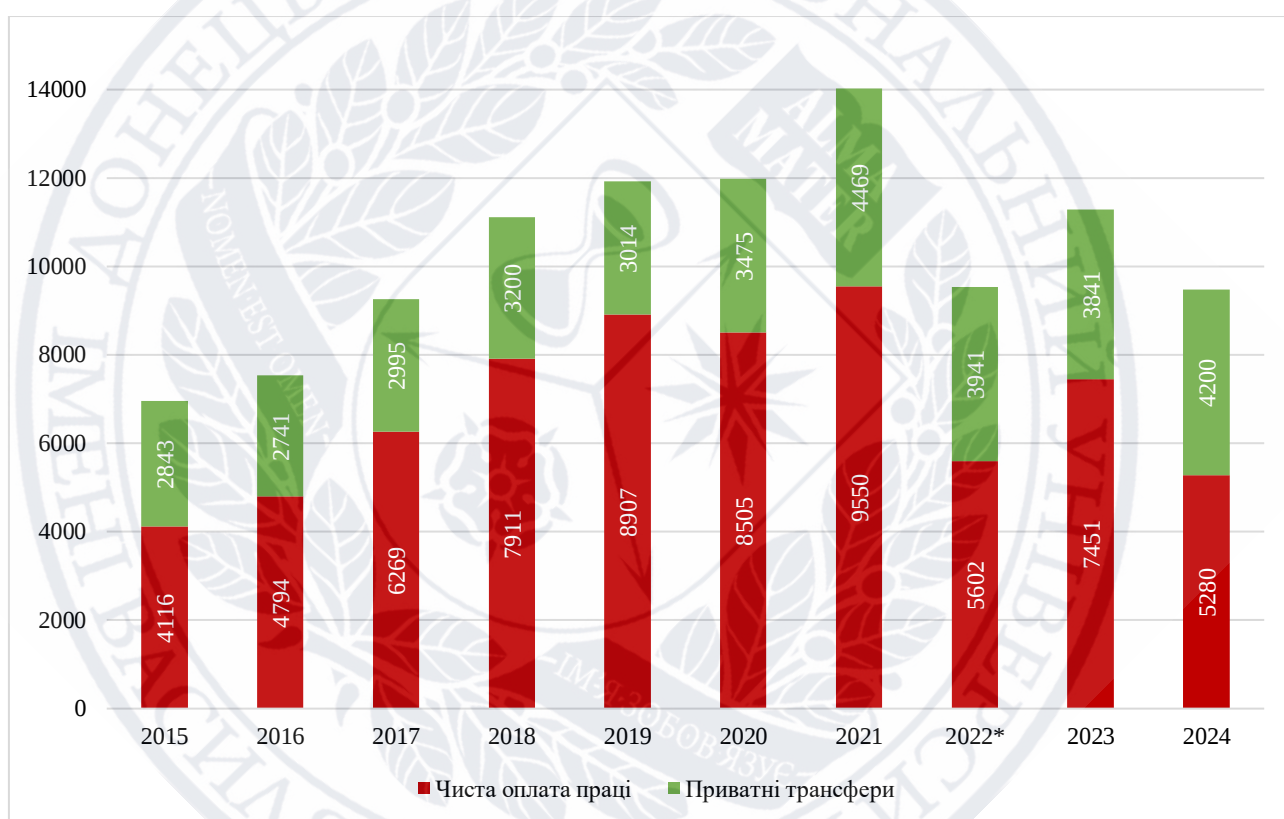

Рисунок 2.6 – Динаміка обсягів приватних грошових переказів до України з 2015 по 2024 рр., млн. дол. США.

Джерело: створено автором на основі [26].

Аналіз динаміки приватних грошових переказів до України у 2015–2024 роках демонструє загальну тенденцію зростання фінансових надходжень від трудових мігрантів, що має вагоме значення для підтримки зовнішньоекономічної стабільності держави. Упродовж 2015–2021 років обсяги

приватних переказів зросли майже вдвічі – з приблизно 7 млрд дол. США до понад 14 млрд дол. США. У структурі загальних надходжень домінує саме чиста оплата праці, яка у пік активності у 2021 році сягнула понад 9,5 млрд дол. США. Починаючи з 2022 року, на фоні повномасштабної війни, відбулося зниження грошових надходжень, що може бути зумовлено трансформацією міграційних потоків, зокрема зростанням частки вимушеної, а не трудової міграції, а також зменшенням можливостей для стабільної трудової зайнятості мігрантів за кордоном. З 2022 по 2024 показник чистої оплати праці поступово знижувався, що загалом зменшило сумарні обсяги приватних переказів до рівня близько 9,5 млрд дол. у 2024 році.

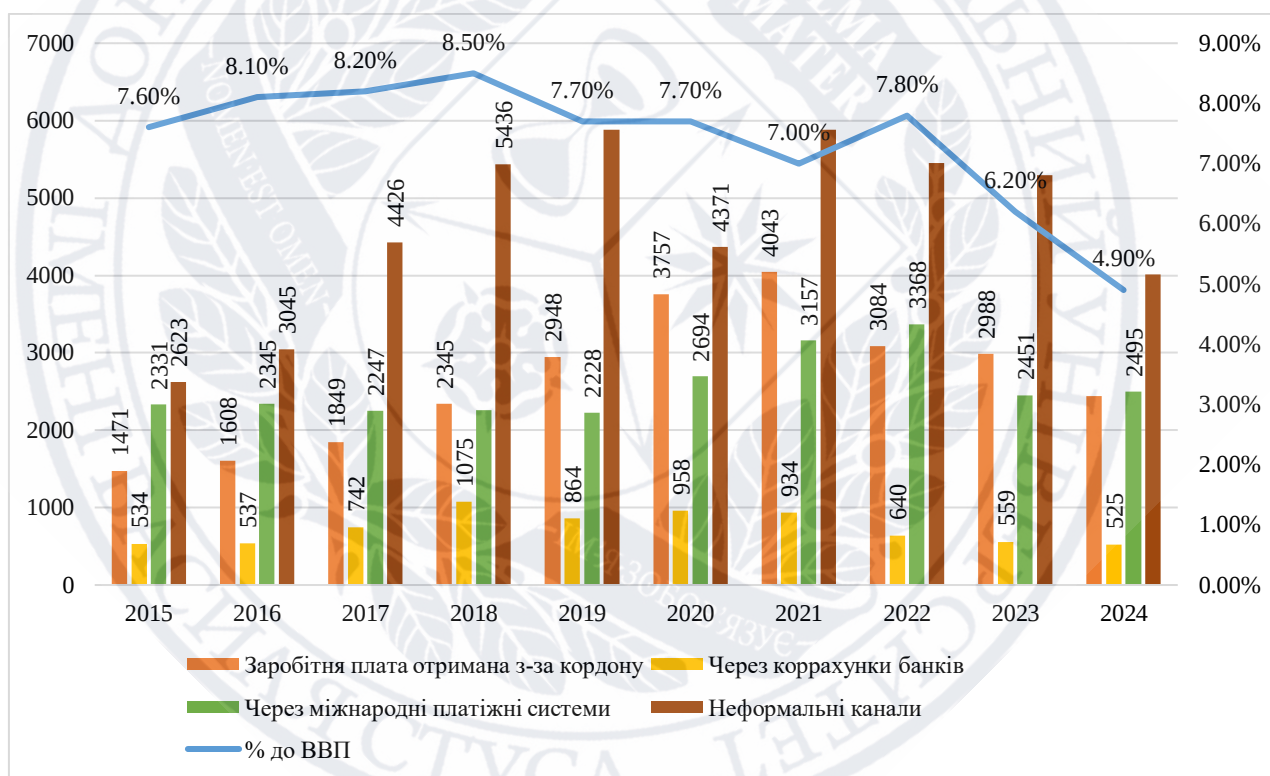

Рисунок 2.7 – Динаміка обсягів грошових переказів в Україну за офіційними та неформальними каналами з 2015 по 2024 рр., млн. дол. США.

Джерело: створено автором на основі [26].

У 2015–2024 рр. структура надходжень заробітної плати з-за кордону до України свідчить про вагому роль трудової міграції у формуванні зовнішньоекономічних потоків, зокрема валютних. Основними каналами

приватних переказів залишаються кореспондентські рахунки банків, міжнародні платіжні системи та неформальні механізми. Обсяги надходжень через банківські рахунки зросли з 534 млн дол. США у 2015 р. до піку в 1075 млн у 2018 р., але у 2024 р. впали до 525 млн. Міжнародні платіжні системи зберігають стабільні показники, досягаючи максимуму у 3368 млн дол. у 2022 р., що пояснюється їхньою зручністю та швидкістю. Неформальні канали залишаються суттєвими, оскільки ми маємо 5885 млн дол. у 2021 р. та 4015 млн у 2024 р. Обсяги грошових переказів у % до валового внутрішнього продукту знизилася з 8,5% у 2018 р. до 4,9% у 2024 р., що може свідчити про поступове зменшення ролі трудової міграції в макроекономічній динаміці країни або про зниження обсягів переказів.

Витік мізків вважається однією з найсерйозніших економічних проблем для України, особливо це актуально під час війни та політичної нестабільності. Це явище не тільки зменшує кількість висококваліфікованих працівників у таких важливих секторах, як наука, медицина, інформаційні технології та інженерія, але також має значний економічний вплив на країну в цілому. Багато українців, що виїжджають за кордон, володіють вищою освітою та мають великий потенціал для розвитку на міжнародному ринку праці. Втрата таких кадрів означає не тільки дефіцит кваліфікованої робочої сили всередині країни, а й зменшення можливостей для інноваційного розвитку та технологічного прогресу. Індекс відтоку мізків є доволі високим для України і є негативним наслідком міждержавної міграції у контексті зовнішньоекономічної діяльності України, див. на рис. 2.8.

Індекс відтоку мізків поступово зростає, але у 2023 році різко збільшився і має найвищий результат за аналізований період. Це напряму пов'язано з повномасштабним вторгненням і те, що висококваліфіковані кадри шукають роботу за кордоном. Це пов'язано як з більш стабільним середовищем, так і кращими перспективами. Незважаючи на те, що даний індекс у 2024 році скоротився, що свідчить про початок стабілізації ситуації в Україні, цей показник все ще залишається на високому рівні.

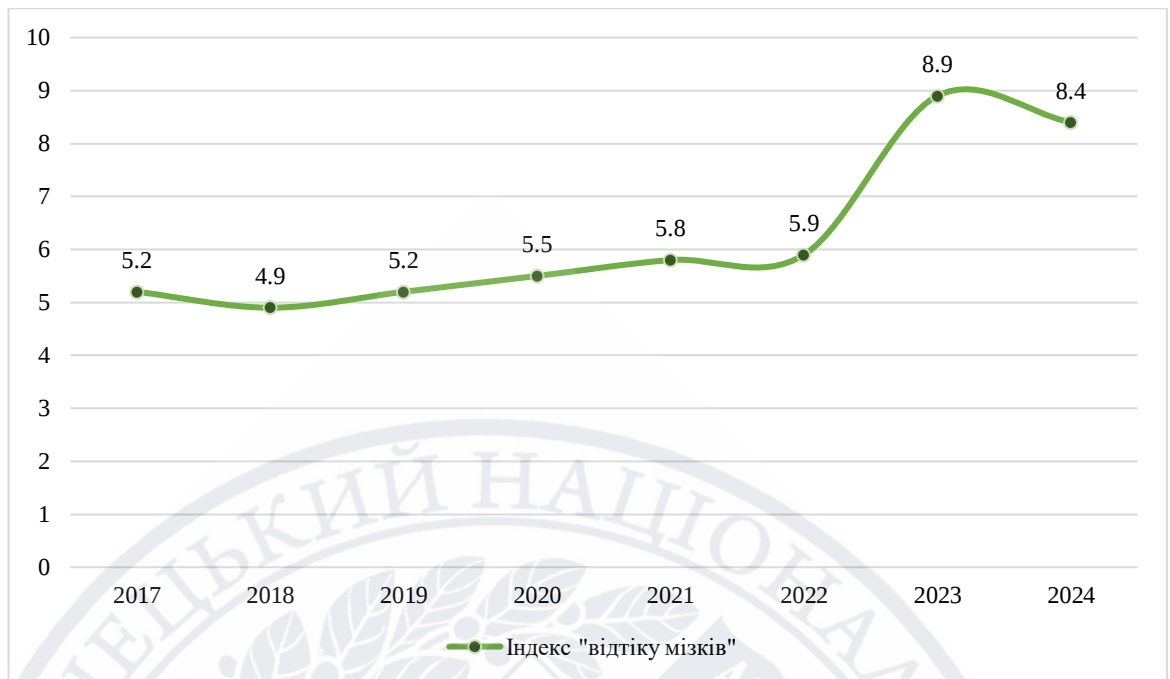

Рисунок 2.8 – Індекс відтоку мізків в Україні (2017-2024рр.). 0 – дуже низький, 10 – дуже високий.

Джерело: створено автором на основі [29].

Таким чином, міждержавна міграція справляє багатовимірний вплив на зовнішньоекономічну діяльність України. З одного боку, вона сприяє надходженню валютних коштів у вигляді грошових переказів, стимулює розвиток транснаціональних контактів та підвищує міжнародну мобільність робочої сили. З іншого боку, масовий відтік трудових ресурсів, особливо висококваліфікованих, створює ризики для національної економіки, знижуючи потенціал інноваційного та виробничого розвитку. Ефективне управління міграційними потоками має стати одним із пріоритетів державної політики у сфері зовнішньоекономічних відносин. Формування збалансованої міграційної стратегії, спрямованої як на захист прав мігрантів, так і на захист економічних інтересів держави, є ключем до перетворення міграції на інструмент сталого розвитку.

2.3. Моделювання впливу міграції на макроекономічні показники України

Міграційні процеси мають суттєве вплив на економічне розвиток держави, зокрема через формування трудового потенціалу, динаміку споживачів та фінансові потоки, пов'язані з грошовими переказами. Особливого значення набуває аналіз впливу міждержавної міграції на макроекономічну ситуацію в Україні, що дозволяє оцінити економічні наслідки трудової міграції як у короткостроковій, так і довгостроковій перспективі.

Основною метою цього розділу є моделювання впливу міграційного фактора на реальний валовий внутрішній продукт України (у млн дол. США) як ключовий показник макроекономічного розвитку, тобто це буде залежна змінна Y .

Щоб створити багатофакторну регресію, були розглянуті найважливіші фактори, залучені до складу результату. Спочатку було створено список критеріїв « X », потім зібрано статистичну інформацію та початковий аналіз даних, потім проведено порівняльний аналіз і деякі фактори були відкинуті.

На першому етапі побудови моделі виконується кореляційно-регресійний аналіз за такими факторами (додаток А):

- X_1 – безробіття (тис. осіб);
- X_2 – індекс споживчих цін (%);
- X_3 – борг (млн. дол. США);
- X_4 – грошові перекази з-за кордону (млн. дол. США);
- X_5 – прямі іноземні інвестиції в Україну (млн. дол. США);
- X_6 – ПІІ сальдо;
- X_7 – індекс миру (1-5);
- X_8 – індекс миру, рейтинг (163);
- X_9 – біженці;
- X_{10} – індекс сприйняття корупції;
- X_{11} – індекс людського розвитку;
- X_{12} – рівень народжуваності;

X13 – ВПО, в тис.;

X14 – індекс якості життя;

X15 – курс долара до гривні;

X16 – дефіцит державного бюджету (% ВВП);

X17 – населення України (млн.).

Для досягнення поставленої мети буде побудовано модель, яка дозволить кількісно оцінити вплив вибраних факторів на реальний ВВП України. Як базу для моделювання використовуються офіційні статистичні дані за період 2015–2024 років.

На першому кроці були зібрані дані для проведення кореляційно-регресійного аналізу. Вхідні дані були перетворені в кореляційну матрицю, яка вимірює залежність між обраними факторними величинами та результативним показником (додаток Б).

Результати кореляційного аналізу свідчать, що:

Коефіцієнт кореляції між залежною змінною Y та $X1$ становить 0,763, що свідчить про сильний позитивний зв'язок. Це означає, що зміна $X1$ істотно впливає на результативну ознаку, тому цей показник є інформативним, проте висока кореляція з $X9$ свідчить про мультиколінеарність.

Коефіцієнт $X2$ має слабкий негативний зв'язок із Y на рівні -0,241, що свідчить про значення є низьким, тому змінна не має статистично вагомого впливу на Y і не враховується.

Коефіцієнт $X3$ має сильну негативну зв'язок з Y (-0,743), що може вказувати на вагомий вплив в зворотному напрямку. Проте присутня висока мультиколінеарність із $X15$ (0,976) та $X16$ (0,954), а також із $X9$ (0,882) і тд., тому даний коефіцієнт не враховується.

Коефіцієнт $X4$ характеризується дуже слабкою позитивною зв'язкою з Y , а саме 0,127, що свідчить про низьку інформативність цієї змінної щодо пояснення залежності.

Змінна X_5 має незначний позитивний зв'язок з Y (0,265), що вказує на слабку позитивну кореляцію. Також даний показник має високу мультиколінеарність з X_6 , але жодна з них не є статистично важливою – обидві вилучаються.

Коефіцієнт X_6 так само має незначний позитивний зв'язок із Y (0,264).

Коефіцієнт X_7 характеризується середньою силою негативним зв'язком з Y , а саме -0,488, вона має помітну кореляцію з кількома іншими змінними (наприклад, X_8). В результаті можна стверджувати, що змінні тісно пов'язані між собою, і одночасно їх включення до моделі призведе до порушення припущення про відсутність мультиколінеарності. Тому даний показник не включаємо.

Коефіцієнт X_8 має слабкий зв'язок із Y (0,267), однак також демонструє критично високу мультиколінеарність із X_7 (0,95), що робить показник небажаним для включення до моделі.

Коефіцієнт X_9 має сильну негативний зв'язок із Y (-0,951). Було обрано як незалежну змінну у регресійному аналізі. Має найсильніший зворотний зв'язок із реальним ВВП, що підтверджує негативний вплив міграційної кризи на економіку.

Коефіцієнт X_{10} вказує на помірний негативний зв'язок з Y (0,587), а також має високу мультиколінеарність із X_9 та X_{15} , а саме 0,591 та 0,663 відповідно.

Коефіцієнт X_{11} вказує на помірний позитивний зв'язок з Y (0,562), проте значні зв'язки з іншими змінними, наприклад з X_{12} 0,577, це створює ризик мультиколінеарності.

Коефіцієнт X_{12} має сильну кореляцію з Y (0,679), проте мультиколінеарність з X_1 та X_{13} знижує точність моделі. Показник не враховано в подальші розрахунки.

Коефіцієнт X_{13} демонструє сильний негативний зв'язок з Y (-0,916), проте зазначена висока мультиколінеарність з X_9 , а саме 0,923. Використання обох змінних спричинило б мультиколінеарність. Обрано X_9 як репрезентативніший для міждержавної міграції.

Коефіцієнт X_{14} дуже слабкий зв'язок з Y (-0,164), не має аналітичної цінності.

Коефіцієнт X_{15} має сильний негативний зв'язок з Y (-0,777), проте мультиколінеарність з X_3 та X_{16} робить її непридатною.

Коефіцієнт X_{16} вказує на сильний негативний зв'язок з Y , а саме -0,879, однак корелює з X_9 та X_{15} , що робить її мультиколінеарною. Не враховується для подальшого аналізу.

Коефіцієнт X_{17} має сильний позитивний зв'язок з Y (0,801), однак присутня мультиколінеарність з X_1 та X_{12} .

Мультиколінеарність виникає, коли між незалежними змінними існують сильні кореляції, що може призвести до нестабільності моделі та спотворень в оцінках коефіцієнтів регресії. Оскільки кореляції між цими факторами перевищували 0,8, це вказувало на сильний зв'язок між ними та можливі проблеми мультиколінеарності.

Із 17 змінних лише X_9 (кількість біженців) (таблиця 2.5) має значущий, сильний зворотний вплив на реальний ВВП України (-0,951) та не створює надлишкової мультиколінеарності, тому була єдиною змінною, залишеною у фінальній регресійній моделі. Це підтверджує її ключову роль у формуванні зовнішньоекономічних відносин, оскільки масові переміщення населення прямо пов'язані з економічною стабільністю держави.

Таблиця 2.5 – Таблиця для проведення регресійного аналізу

Рік	Реальний вВП, млн дол США	Біженці
	Y	X_9
2015	91031	321399
2016	93253	239062
2017	95454	139581
2018	98784	93248
2019	101944	59844
2020	98118	35156
2021	101499	27562

Продовження таблиці 2.5

2022	77309	5684177
2023	76159	5960362
2024	78368	6066598

Джерело: структуровано автором.

За допомогою інструменту аналізу «Регресія» в Microsoft Excel зроблено кореляційно-регресійний аналіз (додаток В). На основі результатів регресійного аналізу було проведено оцінку якості моделі та перевірку її статистичної значущості.

Отримане рівняння регресії має вигляд:

$$Y = 97656,0257 - 0,0034703X_9$$

Значення коефіцієнтів $R = 0,951$, $R^2 = 0,905$, тому можна зробити висновок, що 90,5% варіації залежної змінної (Y) викликано зміною незалежною змінною X_9 . Тобто побудована регресійна модель точно описує зміну Y в результаті обраного фактору. Решта 9,5% зумовлені іншими причинами, які не були враховані в моделі.

Отримане значення рівня значущості (Significance F) дорівнює 2,2927E-05, що є меншим за критичний рівень 0,05. Це свідчить про статистично значущу залежність між залежною змінною Y та обраною незалежною змінною X_9 . Для змінної X_9 (P-value = 0,0000229) спостерігається високий рівень статистичної значущості. Негативне значення коефіцієнта регресії (–0,0034703) свідчить про те, що приріст кількості біженців на 1 особу зумовлює зниження реального ВВП України в середньому на 0,00347 умовних одиниці, за інших незмінних умов.

При збільшенні кількості біженців (X_9) на 1 особу, за інших незмінних умов, реальний ВВП України знижується в середньому на 0,00347 умовних одиниці. Це свідчить про негативний вплив масштабної вимушеної міграції на економічну динаміку держави, зокрема через втрату трудових ресурсів, зменшення внутрішнього споживання та зростання соціального навантаження на бюджет.

Проведене регресійне моделювання з використанням показника кількості біженців (X_9) засвідчило наявність стійкого негативного впливу міждержавних міграційних потоків на реальний ВВП України. Отримане рівняння: $Y = 97656,0257 - 0,0034703X_9$, вказує, що з кожним збільшенням кількості біженців на одну особу, економічний обсяг (Y) скорочується в середньому на 0,00347 одиниці, що є свідченням вразливості національної економіки до масштабів вимушеної міграції. Такий результат є логічним у контексті воєнних подій, втрати трудових ресурсів, зростання навантаження на бюджет та потреби в гуманітарній допомозі. Цей вплив підтверджує, що масова зовнішня міграція у вигляді біженства не лише змінює демографічну структуру населення, але й прямо відображається на зовнішньоекономічному потенціалі України.

Висновки до розділу 2

Отже, опираючись на аналіз динаміки та структури міждержавних міграційних потоків, що Україна є як країною-донором, так і країною транзиту мігрантів. Після 2014 року та особливо з початком повномасштабної війни у 2022 році спостерігається суттєве зростання еміграційних потоків, насамперед до країн Європейського Союзу. Міграційні процеси стали більш нерівномірними за статеву-вікову структуру, з переважанням жінок та осіб працездатного віку, що негативно впливає на демографічний баланс країни.

Аналіз економічного впливу міграції засвідчив її подвійний характер для зовнішньоекономічної діяльності. З одного боку, трудова міграція сприяє припливу валютних надходжень, які стабілізують платіжний баланс, зміцнюють фінансову систему та стимулюють внутрішній попит. З іншого боку, відбувається втрата висококваліфікованих кадрів, що знижує конкурентоспроможність національної економіки, гальмує розвиток інновацій та поглиблює регіональні дисбаланси.

Результати моделювання впливу міграції на макроекономічні показники вказують на суттєву залежність між біженцями та реальним ВВП, за збільшення

кількості біженців на 1 особу, реальний ВВП України зменшується в середньому на 0,0034703 умовних одиниці, за інших незмінних умов.

Таким чином, міждержавна міграція є не лише демографічним, а й потужним економічним фактором, який потребує глибокого моніторингу та системного включення до стратегічного планування зовнішньоекономічної політики України.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖДЕРЖАВНОЇ МІГРАЦІЇ У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИНАХ УКРАЇНИ

3.1. Внутрішні та зовнішні фактори, що впливають на інтенсивність міграції в Україні

Міждержавні міграційні зв'язки України формуються під впливом різноманітних внутрішніх та зовнішніх чинників, які визначають напрямок і динаміку міграційних процесів. В умовах сучасних викликів, таких як економічна криза, військова агресія та демографічні зміни, аналіз причин і стимулів міграції набуває надзвичайної важливості. До внутрішніх чинників, які значною мірою визначають міграційні тенденції, належать економічна нестабільність, інфляція та соціальні проблеми, що формують загальний рівень життя та впливають на рішення громадян щодо переїзду. Водночас зовнішні чинники, такі як міжнародна підтримка, політика сусідніх держав і глобальні економічні процеси, створюють додаткові умови, що впливають на вибір напрямків еміграції.

Внутрішні обставини, включаючи економічні, соціальні, безпекові та демографічні аспекти, відіграють ключову роль у визначенні характеру міграційних потоків та формуванні перспектив розвитку країни. Особливості внутрішньої політики, економічної стабільності, рівня соціального захисту й умов праці відіграють важливу роль у формуванні рішень громадян щодо еміграції або внутрішнього переміщення.

До внутрішніх факторів міграції можна віднести:

- низький рівень заробітної плати, особливо в малих містах та сільській місцевості, стимулює українців шукати кращих умов життя за кордоном. У порівнянні з європейськими країнами, Україна має невеликий показник середньої зарплати, див. рис. 3.1.

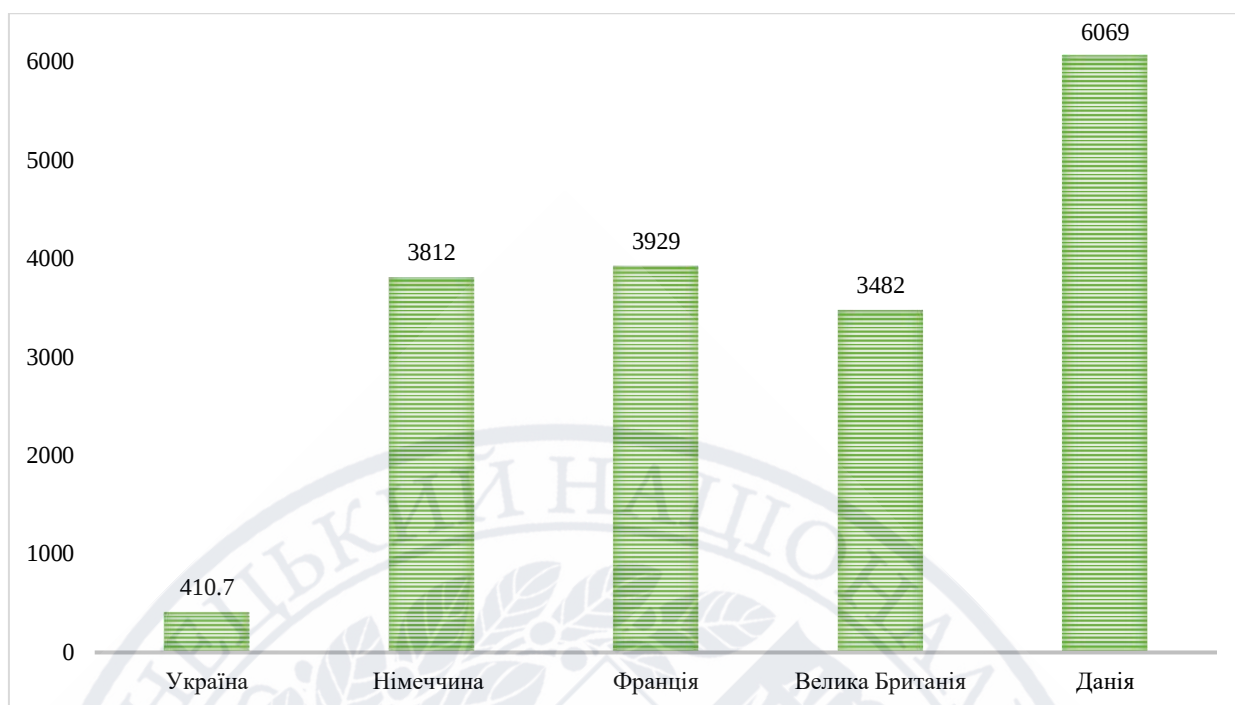

Рисунок 3.1. – Показник середньої заробітної плати України та країн Європи на початок 2025 року, у євро (до оподаткування).

Джерело: створено автором на основі [40].

Середня заробітна плата в Україні станом на березень 2025 рік становить 19430,52 гривні, що по сьогоднішньому курсу становить 1 євро – 47,31 грн. У порівнянні з європейськими зарплатами, наша значно менша. Тому через таким внутрішній фактор, українці обирають здійснити трудову міграцію до більш привабливих країн за цим критерієм. Найбільш затребувані професії це водії, доглядальниці, різноробочі, будівельники, працівники сільського господарства та інші. Даний перелік професій забезпечую середню зарплату у розмірі від 500 до 2000 євро [41; 53];

- інфляція. Високий рівень інфляції зменшує реальну вартість доходів, особливо для населення із середніми та низькими доходами. Це сприяє працевлаштуванню за кордоном, де заробітна плата є стабільнішою та вищою. Постійне підвищення рівня цін на основні товари та послуги, включаючи їжу, енергію та житло, має фінансові наслідки, в результаті громадяни змушені переїжджати до країн з нижчими витратами або вищими доходами. Інфляція часто вказує на економічні проблеми на макрорівні, такі як брак інвестицій,

девальвація валюти або неефективне економічне управління. Така ситуація знижує віру громадян у потенціал розвитку країни, що посилює міграцію. До березня 2025 року інфляція зросла до 14,6% річних. У місячному вимірі ціни зросли на 1,5%, зазначає Державна служба статистики України. За останнім прогнозом НБУ інфляція буде зростати протягом наступних кількох місяців, але почне знижуватися з середини року. До кінця 2025 року даний показник зросте до 8,4% [42]; Серед основних індикаторів, що використовуються для вимірювання рівня інфляції, особливе значення має індекс споживчих цін, який відображає зміну загального рівня цін на товари та послуги, що входять до споживчого кошика населення, див. на рис. 3.2.

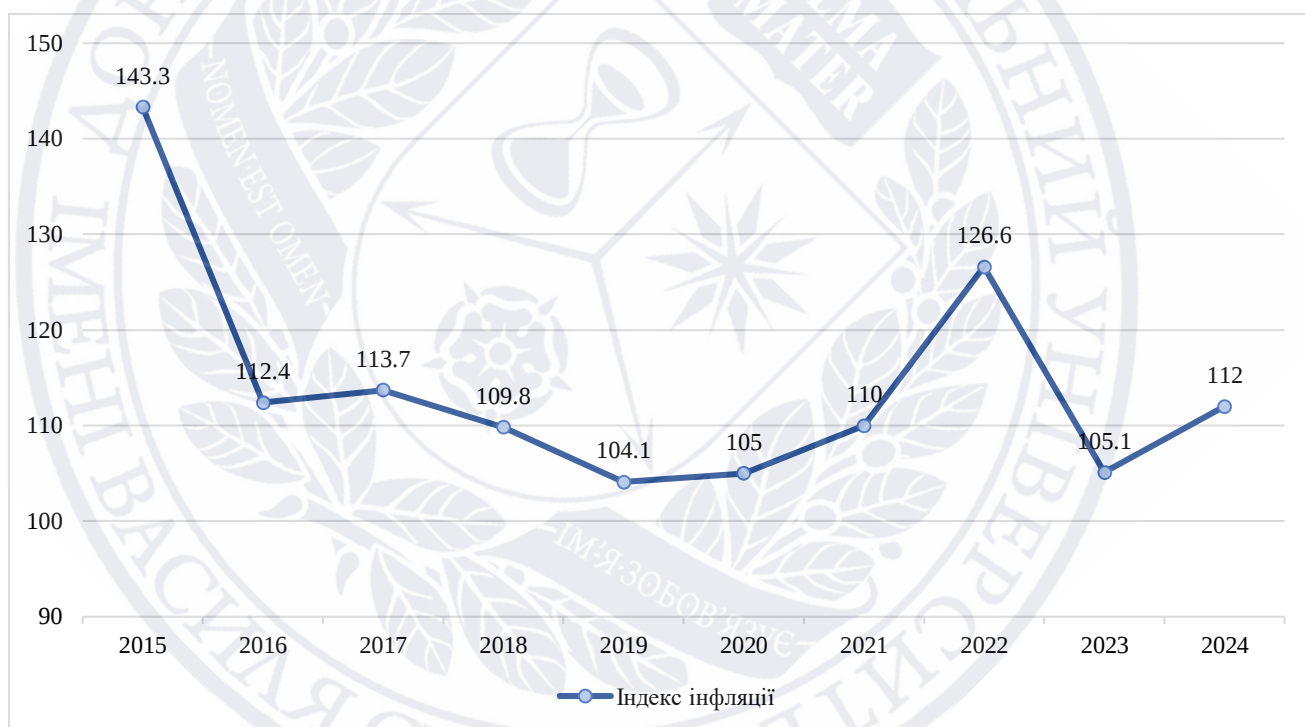

Рисунок 3.2 – Індекс споживчих цін за рік з 2015 по 2024 роки, %.

Джерело: створено автором на основі [43].

Упродовж 2015–2024 рр. індекс інфляції в Україні зазнавав суттєвих коливань – від найвищого рівня у 143,3% у 2015 р., що був наслідком політичної нестабільності, військового конфлікту на Сході, девальвації національної валюти та зниження виробничих потужностей, - до найнижчого значення 104,1% у 2019 р., із подальшим різким зростанням до 126,6% у 2022 р. Основними чинниками

інфляційного тиску стали як зовнішні потрясіння, так і внутрішні процеси, зокрема посилення міграційних потоків. Масова еміграція після 2014 р. та її активізація внаслідок повномасштабної війни у 2022 р. зумовили дефіцит робочої сили, що сприяло підвищенню витрат на оплату праці й відповідно — зростанню цін;

- корупція. У 2024 році Україна погіршила свій результат за Індексом сприйняття корупції (CPI) на 1 бали, порівнюючи з 2023 роком, досягнувши 35 з 100, що опустило країну на 105-те місце серед 180 країн, див на рис.3.3.

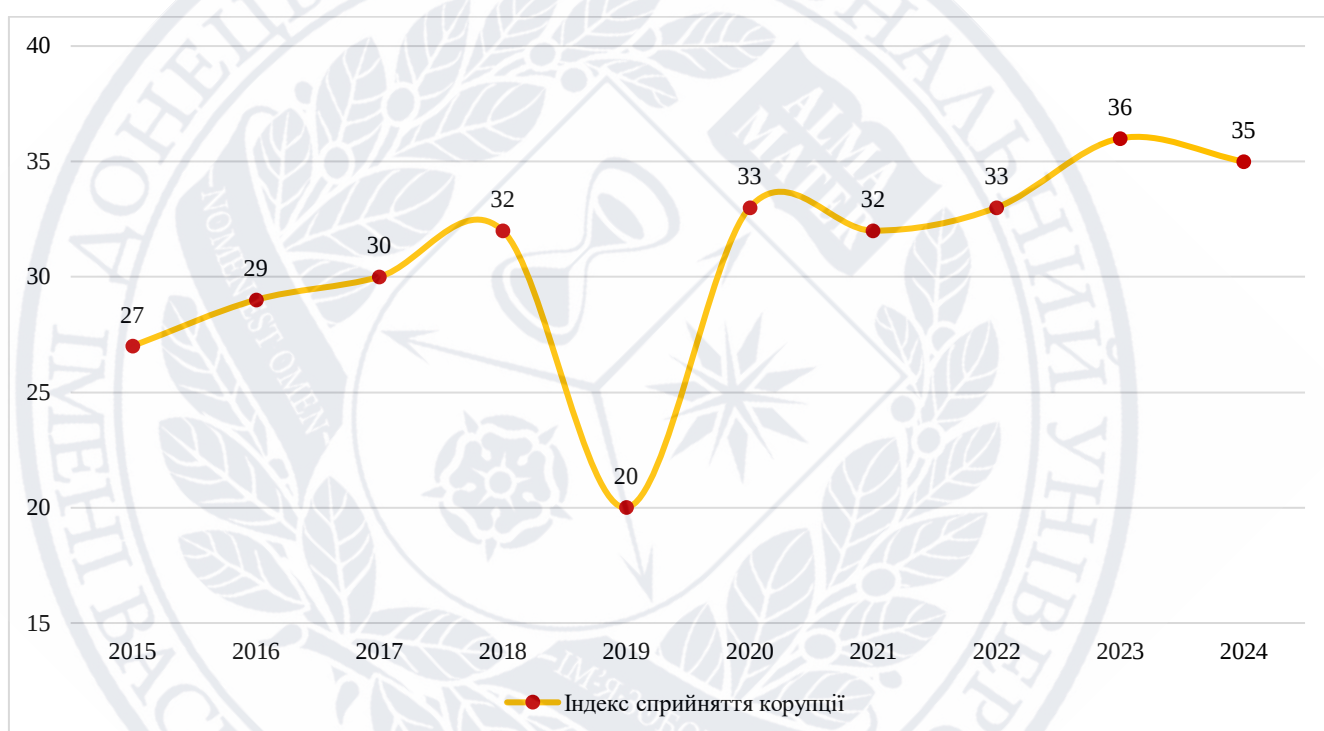

Рисунок 3.3 – Індекс сприйняття корупції в Україні з 2015 по 2024 роки, бали.

Джерело: створено автором на основі [44].

У результаті, після значного підвищення на три позиції у 2023 році, у 2024 році позиція України щодо корупції дещо знизилася. Основними рушійними силами трансформації все ще залишаються реформи на європейському рівні, спрямовані на імплементацію міжнародних угод. Однак поточні результати свідчать про те, що багато реформ впроваджуються лише теоретично, або їх реалізація навмисно гальмується. Як наслідок, зниження рейтингів у 2024 році

свідчить про те, що лише зосередитися на програмному виконанні обов'язків України недостатньо, а впровадження реформ не настільки суттєве, як хотілося б. У порівнянні з європейськими країнами Україна має високий рівень корупції і займає 35 місце у рейтингу зі 100, Польща – 53; Чехія – 56; Німеччина – 75; Франція – 67; Австрія – 67 та інші [45];

- безпекова ситуація. Загалом, станом на липень 2024 року в Європі було зареєстровано близько шести мільйонів українських біженців, а в усьому світі - 6,6 мільйона [46];

- демографічна криза. Скорочення частки молоді та працездатного населення. Вік працівників у країні старіє, що створює додатковий тиск на економіку. Структура населення України змінюється, адже зростає частка осіб пенсійного віку та зменшується кількість працездатних громадян [47];

Зовнішні фактори, що визначають інтенсивність міграції в Україні, охоплюють широкий спектр умов, які включають міжнародні відносини, економічні можливості в інших країнах, геополітичну ситуацію, а також політичні та соціальні зміни в країнах, які є основними напрямками міграційних потоків. Вони є не менш важливими, ніж внутрішні фактори, адже часто визначають можливості для українців емігрувати, а також вибір країни для тимчасового або постійного перебування. До зовнішніх факторів, що впливають на інтенсивність міграції в Україні можна віднести:

- кращі умови в інших країнах, які можна відстежити за індексом якості життя, індексом безпеки, індексом охорони здоров'я, індекс забруднення довкілля та багатьом іншими факторами, які впливають на якісне проживання в країні, як вказано на рисунку 3.4.

Зовнішні фактори, що впливають на інтенсивність міграції, включають значний вплив якості життя в інших країнах. Багато українців обирають міграцію через кращі умови життя в інших державах, зокрема через високий рівень безпеки, розвитку охорони здоров'я, якість екології та рівень забруднення.

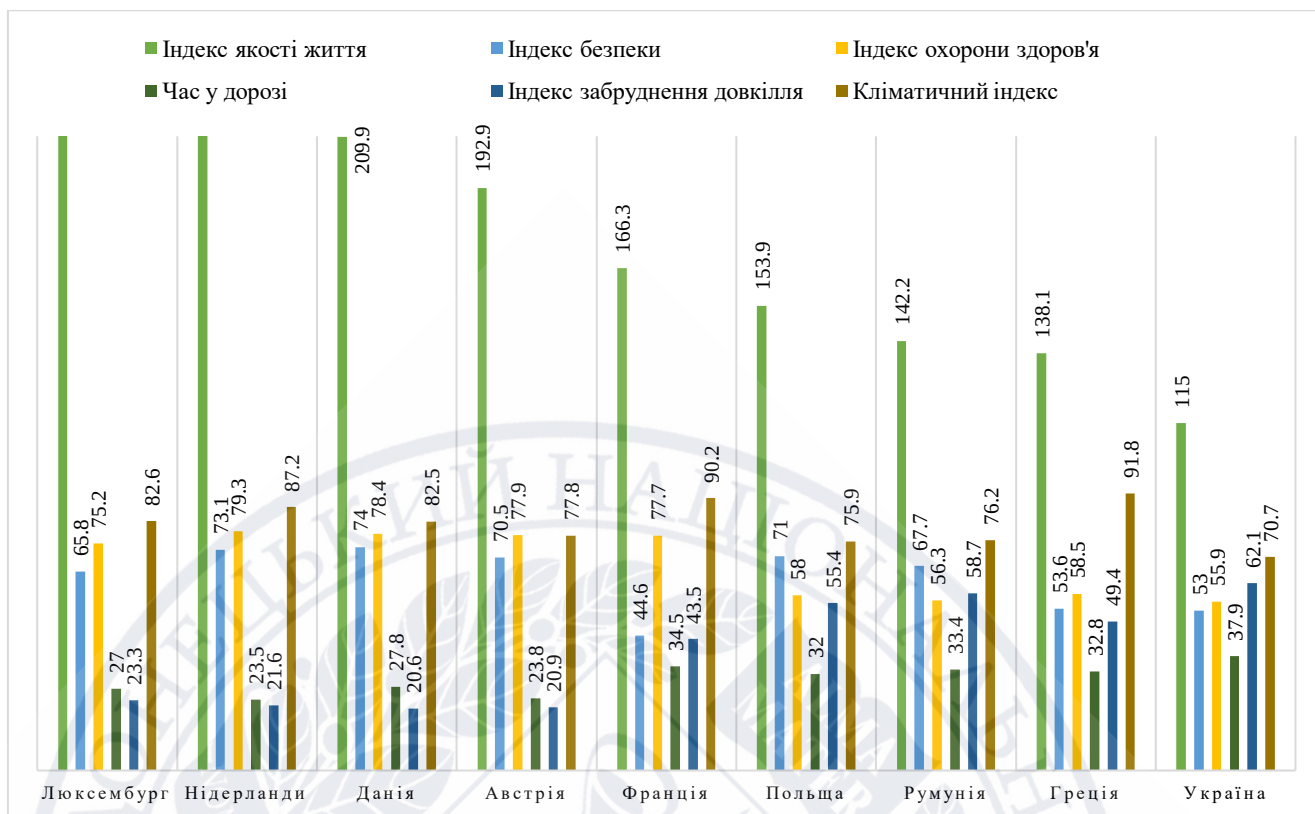

Рисунок 3.4— Індеси якості життя за країнами, у 2025 році

Джерело: створено автором на основі [48].

- глобальні кризи, зокрема пандемія COVID-19, мали суттєвий вплив на міжнародні міграційні процеси. Пандемія значно обмежила можливості пересування, введення карантинних обмежень і закриття кордонів у більшості країн світу призвели до різкого скорочення міграційних потоків. Однак, після пандемії, війна в Україні стала потужним фактором, що відновив і прискорив міграційні процеси, значно збільшивши кількість українців, які покинули країну. Міжнародна організація з міграції (МОМ) заявляє, що нині війна є основною причиною міграції після пандемії, оскільки українці були змушені шукати безпечніші способи життя та роботи. До 2024 року кількість українців, які виїжджають за кордон, перевищить 6 мільйонів. Ця цифра свідчить не лише про масштаби вимушеної міграції, а й про загальну тенденцію до збільшення обсягів міграції через загострення соціально-економічних та політичних проблем у країні. Міжнародна міграція українців зараз відіграє важливу роль у глобальних конфліктних та кризових процесах, як наслідок, потребує адаптації міжнародної

спільноти для забезпечення прав іммігрантів та їх інкорпорації в нові соціально-економічні контексти.

Отже, внутрішні та зовнішні чинники мають значний вплив на ступінь інтенсивності міграції в Україні. Внутрішні фактори, включаючи економічну нестабільність, корупцію та соціальні проблеми, змушують людей шукати більш сприятливих умов в інших країнах. Зовнішні сили, зокрема війна та кращі економічні можливості, також впливають на міграцію, змушуючи українців шукати стабільніших і безпечніших умов в інших країнах.

3.2. Соціально-економічні наслідки міграції для України

Міграція є важливим фактором, який суттєво впливає на соціальну та економічну структуру України. Вона змінює демографічний склад населення, що в свою чергу має значний вплив на ринок праці, соціальні процеси та рівень добробуту громадян. Процеси міграції не є однозначними, оскільки вони мають як позитивні, так і негативні наслідки.

Соціальні наслідки міграції для України мають як позитивні та негативні зміни. Більшість трудових мігрантів працюють за кордоном, але, згідно з опитуванням, лише третина з них мають трудові контракти, тоді як решта – усні домовленості. Основною причиною соціальної незахищеності є нелегальне працевлаштування (згідно з опитуванням Національного бюро статистики, чверть трудових мігрантів не мають дозволу на проживання та роботу за кордоном). Водночас мігранти, які працюють легально, іноді не мають доступу до виплат до соціальних фондів у країні перебування. Перешкодою є відсутність міждержавної угоди про соціальне страхування. Для вирішення пенсійних проблем українців, які працюють в країнах без міждержавних угод і не охоплені соціальним страхуванням через нелегальну роботу за кордоном, в Україні запроваджено процедуру добровільного пенсійного страхування. Однак на сьогодні тільки деякі мігранти скористалися цією можливістю. У разі повернення в Україну національне законодавство забезпечує своїм громадянам

мінімальну пенсію в будь – якому випадку. Так само члени сімей іммігрантів, які залишаються на батьківщині, зазвичай отримують соціальні виплати [49].

До позитивних наслідних відноситься:

- поширення культурного обміну. Міграція сприяє ознайомленню українців із соціальними та культурними традиціями інших країн. Мігранти переймають такі цінності, як повага до верховенства права, рівність, екологічна свідомість тощо. Повертаючись додому, вони поширюють ці знання, що сприяє модернізації суспільства;
- підвищення освітнього рівня. Частина мігрантів використовує можливості закордонної освіти та професійного навчання. Наприклад, здобуваючи сучасні спеціальності. Повертаючись, вони інтегрують інноваційні методи роботи та підходи в українське середовище;
- формування нових соціальних стандартів. Мігранти повертаються з розумінням важливості рівноправності, захисту прав працівників та соціальної відповідальності. За дослідженням Європейського фонду поліпшення умов життя і праці, багато мігрантів після повернення позитивно впливають на суспільну свідомість у питаннях прав жінок, гендерної рівності та толерантності [50].

Негативні наслідки є не менш важливими, оскільки знаючи їх, ми можемо робити певні висновки та вдосконалюватися. Негативні наслідки міграції для України включають:

Родинні зв'язки розірвані. Масова міжнародні міграції істотно впливають на поділ сімей. Один або обидва батьки можуть мігрувати в країни, відмінні від місця їхнього проживання, у пошуках роботи. Це часто призводить до тимчасової або постійної відсутності одного з батьків, що позначається на процесі виховання дитини. Батьки, які просто залишаються вдома, не завжди можуть забезпечити достатню емоційну підтримку чи взяти участь у навчанні чи розвитку своїх дітей.

- Руїнування сімейних зв'язків. Масова міждержавна міграція часто стає причиною тривалої розлуки в батьківщинах, коли один або обидва батьки

змушені виїжджати за кордон у пошуках заробітку. У таких випадках один із батьків може бути тимчасово або постійно відсутнім у життя дитини, що негативно впливає на процес її виховання. Ті з батьків, хто залишається вдома, не завжди мають змогу забезпечити належну емоційну підтримку або повноцінно контролювати навчання та розвиток дитини. У свою чергу, діти, які залишаються під опікою родичів або знайомих, можуть переживати психологічні травми, що виникають через відсутність постійної батьківської опіки;

- зниження соціального капіталу. Зі зменшенням кількості працездатних осіб і виїздом активного населення, особливо з малих та сільських населених пунктів, відбувається зниження соціального капіталу. Місцеві громади, які раніше могли розраховувати на активну участь мешканців у розвитку інфраструктури, економіки та соціальних ініціативах, зазнають серйозних труднощів. Відтік молодих та активних працівників часто призводить до того, що громади стикаються з низкою труднощів, серед яких — занепад сільського господарства, погіршення якості освіти та медичних послуг, а також дефіцит кваліфікованих кадрів у місцевих адміністраціях і підприємствах [51; 50];

- загроза соціальної ізоляції мігрантів. За кордоном українські мігранти нерідко стикаються з низкою соціальних викликів, серед яких — дискримінація, обмеження прав та соціальна ізоляція. Їх можуть стигматизувати через національну належність, що спричиняє емоційний тиск і психологічний дискомфорт. В умовах, коли мігранти не мають змоги ефективно інтегруватися в нове суспільство, це негативно впливає на їхній психоемоційний стан. У деяких випадках це може спричинити розвиток депресій чи інших психічних розладів. Крім того, в країнах, де існують законодавчі обмеження щодо прав мігрантів, вони нерідко потрапляють у вразливе положення щодо працевлаштування та доступу до соціальних послуг [50; 39].

Вплив на економіку. Доходи трудових мігрантів стали важливим фактором соціально – економічного розвитку України. За даними Національного банку, Україна щорічно отримує понад \$5 млрд приватних грошових переказів з-за

кордону. Це складає приблизно що 4 – 5% ВВП. Гроші, зароблені трудовими мігрантами, переважно витрачаються на потреби. Вони є дуже важливими для добробуту сім'ї, але їхнє застосування в якості інвестицій є незначним. За різними дослідженнями, лише 7 – 8% мігрантів відкривають або розширюють свій бізнес на зароблені за кордоном гроші. Причинами цього є недостатня прибутковість великих інвестицій, відсутність доступу до кредитів під низькі відсотки, несприятливий інвестиційний клімат в країні для малого бізнесу, а також вплив приватних переказів на зростання цін та імпорту [49].

До позитивних наслідків міграції можна віднести, зокрема:

- грошові перекази. Це один із головних плюсів для економіки України. Щороку трудові мігранти надсилають у країну мільярди доларів, і ці кошти реально підтримують економіку – особливо в тих регіонах, де рівень безробіття вищий за середній. Завдяки цим переказам зростає споживчий попит, а також покриваються важливі потреби: освіта, медицина, житло, повсякденні витрати. В результаті багато сімей мають змогу жити на кращому рівні. Проте потоки грошових переказів в Україну скоротилися з 18,1 млрд доларів США у 2021 році до 16,8 млрд доларів США в 2022 році та 15,7 млрд доларів США у 2023 році. Це зменшення стало результатом війни та обмежень на зовнішні та внутрішні перекази через воєнний стан [36;50];

- мобільність робочої сили та передача знань і навичок. Міграція дозволяє українським працівникам здобути нові професійні навички та досвід за кордоном, що у разі повернення до України може сприяти розвитку різних секторів економіки. Мігранти можуть принести нові методи роботи, а також нові технології та бізнес-моделі. Вони можуть підвищити ефективність національних підприємств. Якщо не перше, то залучення кваліфікованих працівників з-за кордону також сприяє розширенню професійного кола, що може бути дуже корисним для належного розвитку бізнесу в Україні

Проте є негативні наслідки міграції для економіки. Наприклад:

- втрата робочого персоналу. Основний мінус руху – витік мізків, особливо в життєво важливих для української економіки секторах, таких як

охорона здоров'я, ІТ та машинобудування. Усе це призводить до падіння конкурентоспроможності країни, тому що критично важливі працівники виїжджають заради кращих умов праці та вищої зарплати. За даними Держстату України, за останні десять років за кордон виїхало понад 100 тисяч медичних працівників. Це створює багато проблем для галузі охорони здоров'я та інших пріоритетних галузей, оскільки нові кадри не завжди можуть замінити кваліфікованих працівників, які пішли. Як наслідок, знижується якість послуг у цих сферах, що негативно впливає на соціальну стабільність країни [30];

- скорочення трудових ресурсів. Трудова міграція призводить до скорочення працездатного населення, особливо серед молоді і це створює демографічний дисбаланс в Україні. Це загострює проблему старіння нації, оскільки молодь складає основну частину робочої сили. Віком від 18 до 35 років, складають більшість мігрантів, оскільки вони шукають кращі можливості для навчання, працевлаштування та кар'єрного росту за кордоном. [51];

- залежність від переказів. З одного боку, грошові перекази трудових мігрантів сильно підтримують українську економіку, але водночас створюють певну залежність. Щороку українці, які працюють за кордоном, надсилають мільярди доларів, і це серйозно впливає на економічну стабільність країни. Проте така залежність робить економіку уразливою до будь-яких змін за кордоном. Наприклад, якщо в країнах ЄС знижувати зарплати для мігрантів або посилювати правила трудоустрою, то перекази можуть різко впасти [52].

3.3. Основні виклики та перспективи міждержавної міграції у сфері зовнішньоекономічних відносин

У сучасних умовах трансформації глобального ринку праці та інтеграційних процесів міждержавна міграція дедалі більше впливає на динаміку зовнішньоекономічних відносин України. Міграційні процеси не лише змінюють соціально-демографічну структуру населення, а й визначають характер участі країни у міжнародному поділі праці, формуючи нові економічні зв'язки та

створюючи виклики для державної політики. Водночас, внаслідок збройної агресії Російської Федерації, зростання масштабів вимушеного переміщення населення та міграційного відтоку зумовлюють як нові ризики, так і потенційні можливості для економічного розвитку. Аналіз соціальних, економічних, політичних та технологічних чинників дає можливість побачити, як зовнішнє середовище впливає на міждержавну міграцію України у сфері зовнішньоекономічних відносин, див на рис. 3.5.

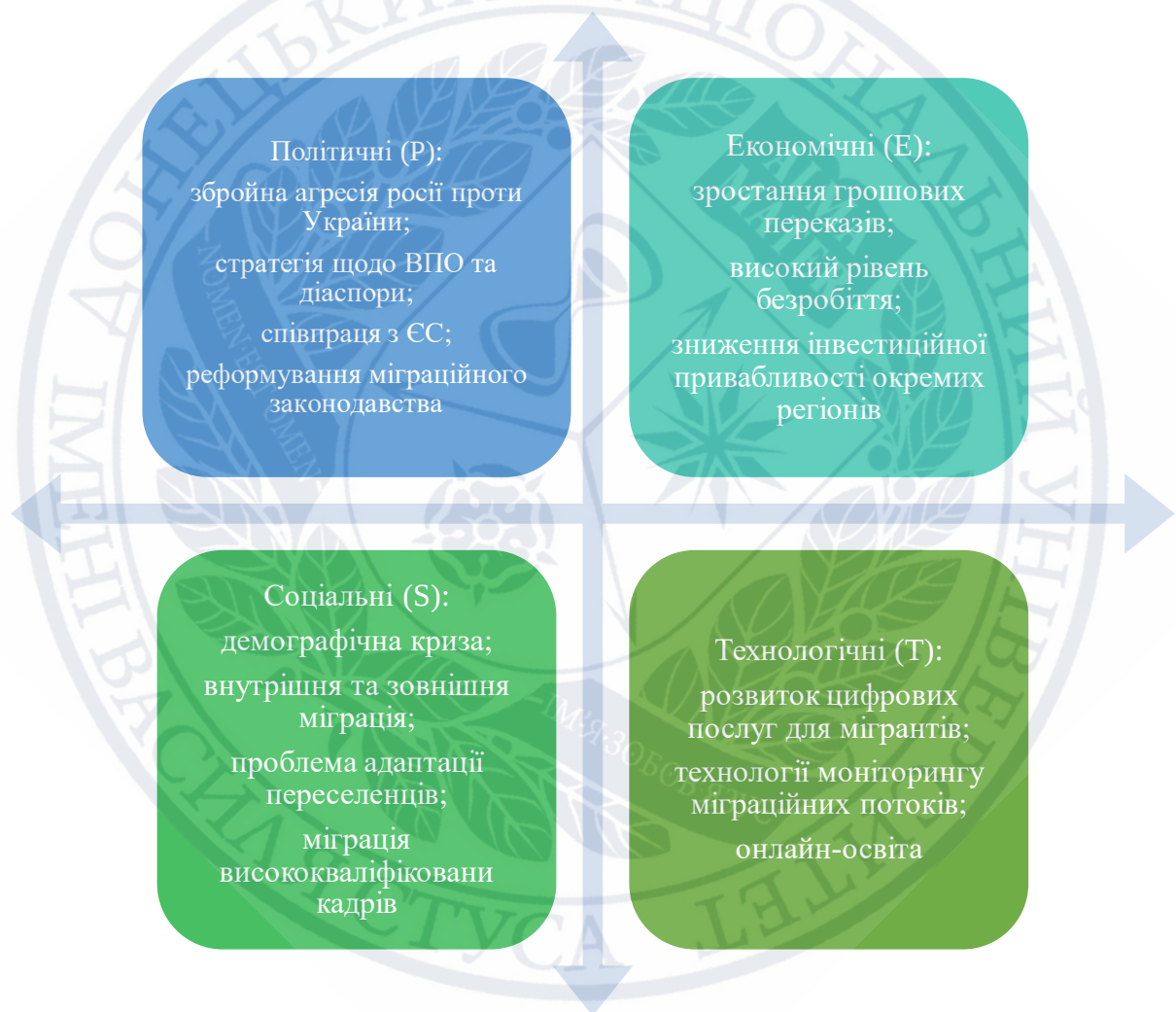

Рисунок 3.5 – PEST-аналіз міждержавної міграції у сфері зовнішньоекономічних відносин України.

Джерело: створено автором на основі [37].

PEST-аналіз демонструє, що міждержавна міграція України тісно пов'язана з комплексом зовнішніх факторів, які формують як загрози, так і можливості.

Війна з росією стала ключовим каталізатором як внутрішньої, так і зовнішньої міграції, викликавши потужну хвилю переміщення населення. У відповідь держава реформує міграційне законодавство, налагоджує взаємодію з країнами ЄС, впроваджує цифрові рішення для обліку та підтримки мігрантів. Політика щодо діаспори та ВПО дедалі більше інтегрується у стратегії зовнішньоекономічного розвитку України. Трудова міграція українців залишається стабільним джерелом валютних надходжень. Водночас втрата робочих місць та економічна нестабільність, особливо після 2022 року, стимулювали виїзд кваліфікованих працівників за кордон. Міжнародна макрофінансова допомога підтримує економіку, але накладає зобов'язання, що впливають і на регулювання міграційних процесів. Також великі хвилі еміграції спричинили поглиблення демографічної кризи, адже за кордон виїжджає здебільшого працездатне населення. Це загрожує зниженням трудового потенціалу та посилює тиск на соціальні системи держави. Разом із тим, переселенці стикаються з труднощами адаптації як у межах України, так і за її межами — від освітніх бар'єрів до професійної дискваліфікації. Швидка цифровізація управління міграцією стала одним із досягнень останніх років. Україна активно впроваджує електронні сервіси, що спрощують взаємодію громадян з державою. Збільшення доступу до дистанційної роботи та онлайн-освіти змінює характер міграції: тепер не завжди обов'язково фізично покидати країну задля працевлаштування чи навчання. Крім того, міжнародні організації використовують технології для моніторингу міграційних потоків, що дозволяє ефективніше реагувати на виклики та прогнозувати наслідки у сфері зовнішньоекономічної політики.

Проте, окрім зовнішніх умов і тенденцій, також важливим є внутрішні чинники, що визначають ефективність реагування України на міграційні виклики. Розуміння сильних і слабких сторін міждержавної міграційної політики, а також потенційних можливостей і загроз, дозволяє більш повно оцінити перспективи її розвитку у сфері зовнішньоекономічних відносин, див. на рис. 3.6.

Рисунок 3.6 – SWOT-аналіз міждержавної міграції України.

Джерело: складено на основі [38].

SWOT-аналіз свідчить як і про позитивні сторони та можливості для України від міждержавної міграції, так і негативні сторони та загрози. Однак важливо не лише усвідомлювати наявні сильні та слабкі сторони, можливості та загрози, а й розробляти практичні рекомендації для підвищення ефективності міждержавної міграційної політики у сфері зовнішньоекономічних відносин, див на рис. 3.7.

Комплексний підхід до удосконалення державної політики у сфері міждержавної міграції є необхідною умовою для стабільного соціально-економічного розвитку України в умовах глобальних викликів. Запропоновані заходи, зокрема розробка ефективної міграційної політики та створення державної програми реінтеграції висококваліфікованих кадрів, відповідають актуальним потребам країни.

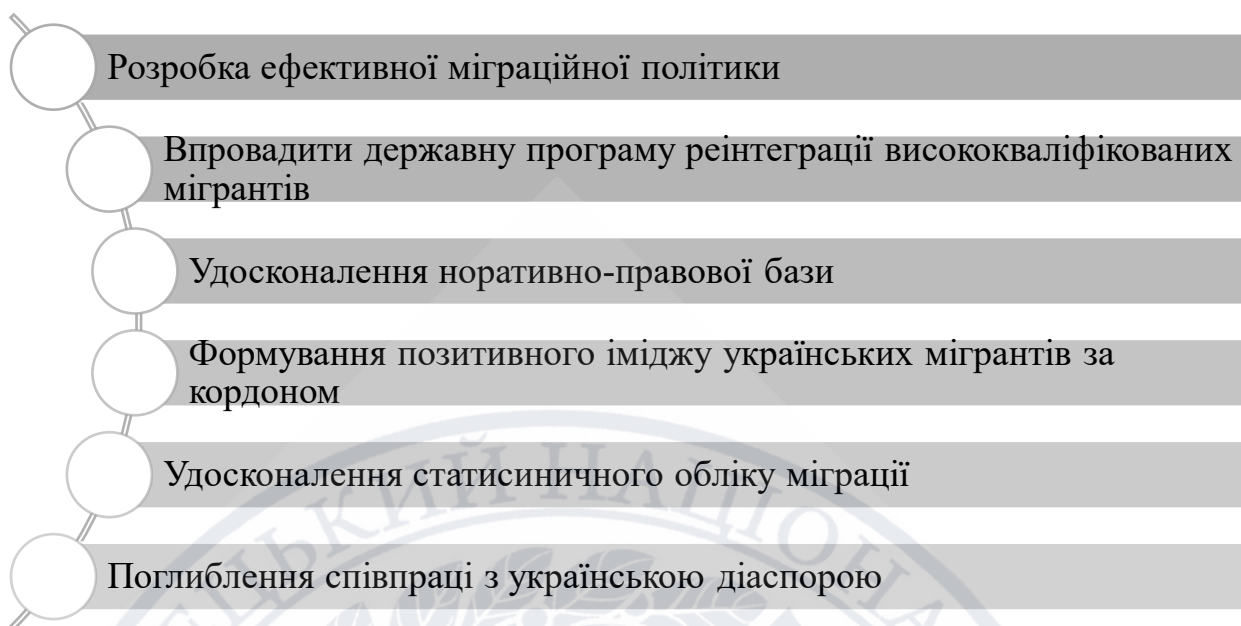

Рисунок 3.7 – Пропозиції та рекомендації до міждержавної міграції.

Джерело: створено автором на основі [52].

Удосконалення нормативно-правової бази та механізмів статистичного обліку дозволить підвищити ефективність державного управління у сфері міграції та забезпечити прозорість даних для прийняття рішень. Формування позитивного іміджу українських трудових мігрантів через дипломатичні та інформаційні канали сприятиме захисту їх прав та розширенню економічних можливостей. Водночас, активізація співпраці з українською діаспорою може не лише сприяти залученню інвестицій, а й підтримати експорт українських товарів та культурну дипломатію.

Отже, Україні варто розглядати міждержавну міграцію не лише як виклик, а як можливість посилення своєї економічної присутності на міжнародній арені. Впровадження системних підходів, тісна співпраця з мігрантами та стратегічне управління людським капіталом дозволять забезпечити стійкий розвиток країни.

Висновки до розділу 3

Міждержавна міграція у сфері зовнішньоекономічних відносин України є складним явищем, на яке впливають як внутрішні, так і зовнішні чинники.

До внутрішніх належать військові дії, політична нестабільність, економічні труднощі, безробіття, демографічна криза, а також нерівномірне розвиток регіонів. Серед зовнішніх факторів домінують запити на робочу силу у країнах ЄС, лібералізація візових режимів, інтеграція до міжнародних угод, збройні конфлікти у регіоні, а також політика країн-реципієнтів щодо мігрантів. Взаємодія цих факторів зумовлює зростання як трудової, так і вимушеної міграції з України.

Соціально-економічні наслідки міждержавної міграції для України є комплексними. З одного боку, відтік трудових ресурсів знижує навантаження на внутрішній ринок праці, забезпечує постійний потік грошових переказів, які зміцнюють платіжний баланс країни та підтримують рівень споживання у домогосподарствах. З іншого боку, міграція спричиняє втрату людського капіталу, поглиблює проблему старіння населення, а також знижує темпи розвитку в окремих секторах економіки, особливо у сільському господарстві, охороні здоров'я та освіті. Завдяки міжнародній трудовій мобільності Україна інтегрується у світовий ринок праці, зміцнює зв'язки з діаспорою, отримує інвестиції та валютні надходження. З іншого боку, є виклики у вигляді нелегальної міграції, "витоку мізків", зниження інноваційного потенціалу та залежності від зовнішніх факторів. Все це вимагає удосконалення інституційного механізму регулювання міграційної політики та міждержавної співпраці.

Підсумовуючи, міждержавна міграція є невід'ємною частиною зовнішньоекономічного розвитку України, що потребує збалансованого підходу до її регулювання. Важливо розробляти адаптивну політику, яка б одночасно враховувала потреби національного ринку праці, стимулювала повернення трудових мігрантів, розвивала партнерства зі країнами-реципієнтами та посилювала правовий захист громадян за кордоном. Перспективи регулювання міждержавної міграції мають спиратися на інтеграцію до європейського простору та активне залучення української діаспори до соціально-економічного розвитку країни.

ВИСНОВКИ

Таким чином, міждержавна міграція є багатогранним явищем, яке має сильне вплив на соціально-економічні процеси в Україні, а також на її зовнішньоекономічні відносини. Сучасні глобалізаційні виклики, активізація військово-політичних конфліктів, економічна нестабільність та пошук кращих умов життя призводять до активізації міграційних процесів, які потребують глибокого теоретичного осмислення та ефективного практичного регулювання. Дослідження засвідчує, що міждержавна міграція – це не лише переміщення населення, а й економічний, демографічний, культурний та політичний чинник, що потребує комплексного управлінського підходу на національному та міжнародному рівнях.

Аналіз динаміки та структури міграційних потоків України дозволив виявити чіткі тенденції: зростання трудової міграції, інтенсифікація еміграції в роки кризи та війни, а також поступове збільшення залежності економіки України від грошових переказів мігрантів. Незважаючи на позитивні аспекти у вигляді валютних надходжень, міграція призводить до серйозних викликів: втрати трудового потенціалу, депопуляції територій, поглиблення дисбалансів на ринку праці та загального послаблення демографічної структури. Водночас, за умови раціонального підходу, міграційна політика може стати інструментом розвитку, зокрема через залучення інвестицій, розширення ділових контактів, імплементацію інноваційного досвіду та використання потенціалу української діаспори.

Також аналіз факторів які впливають на інтенсивність міграційних процесів є доволі важливим. Внутрішні фактори, такі як низький рівень доходів, недостатня якість життя, демографічна криза та високий рівень корупції, тісно переплітаються із зовнішніми – воєнними конфліктами, інтеграційними процесами в Європі та відкритістю ринку праці для українців за кордоном. Соціально-економічні наслідки міграції набули системного характеру: від інтелектуального відтоку до зростання регіональних диспропорцій.

На основі статистичних даних та методів економічного аналізу було запропоновано модель впливу міграції на ключові макроекономічні показники України. Результати свідчать про взаємозалежність між масштабами біженців та показником реального ВВП.

Отже, формування збалансованої та стратегічно орієнтованої державної політики у сфері міждержавної міграції є одним із пріоритетів для України. Вона має поєднувати захист національних інтересів із відкритістю до міжнародного співробітництва, підтримку трудових мігрантів із забезпеченням умов для їхнього повернення, а також розробку довгострокових програм, спрямованих на стимулювання внутрішнього розвитку. Тільки за таких умов міграція може перетворитися з проблемного явища на потужний ресурс зовнішньоекономічного зростання та національного поступу. Необхідно не лише пом'якшувати негативні наслідки еміграції, а й активно використовувати позитивні ефекти міжнародної мобільності: трансфер знань, зміцнення економічних зв'язків, залучення іноземного капіталу, розвиток українських громад за кордоном як каналів економічної та дипломатичної співпраці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Казакова Л.О., Мілан Куруц, Зимомря О.І. Проблеми та перспективи розвитку міждержавних міграційних зв'язків. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2021. Випуск 40. С. 38-39. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/40_2021ua/9.pdf (Дата звернення: 08.03.2025).
2. International Organization for Migration (UN Migration). *Key Migration Terms*. (2024) URL: <https://www.iom.int/key-migration-terms> (Last accessed: 09.03.2025)
3. Chris Drew. (2023, August 24). 12 Types of migration (Human Geography Notes). *Helpful Professor*. URL: <https://helpfulprofessor.com/types-of-migration/> (Last accessed: 20.03.2025)
4. Герасимчук А.А., Палеха Ю.І. & Шиян О.М. (2004). *Соціологія, Класифікація міграційних процесів та їх особливості*. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-11347.html> (Дата звернення: 10.03.2025).
5. Lakshmi. (2024, November 18). Top 10 reasons for migration in 2025. URL: <https://getgis.org/blog/top-10-reasons-for-migration> (Last accessed: 15.03.2025)
6. Safeopedia Staff. (2024, June 17). Push Factors. *Safeopedia*. URL: <https://www.safeopedia.com/definition/3137/push-factors> (Last accessed: 15.03.2025)
7. Safeopedia Staff. (2024, June 17). Pull Factors. *Safeopedia*. URL: <https://www.safeopedia.com/definition/3136/pull-factors> (Last accessed: 15.03.2025)
8. Hein de Haas. (2007, May 31 - June 01). *Migration and development, a theoretical perspective*. *International Migration Institute*. Center on Migration, Citizenship and Development. URL: <https://heindehaas.org/wp-content/uploads/2015/05/de-haas-2007-comcad-wp-migration-and-development-theory.pdf> (Last accessed: 09.03.2025).
9. Верховна Рада України (2025). Закон України «Про імміграцію». №2491-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2491-14#Text> (Дата звернення: 19.04.2025).

10. Верховна Рада України (2025). Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства». №3773-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text> (Дата звернення: 20.04.2025).
11. Верховна Рада України (2011). Указ Президента України «Про концепцію державної міграційної політики». №622/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/622/2011#Text> (Дата звернення: 21.04.2025).
12. Державна міграційна служба України. Загальна інформація. URL: <https://dmsu.gov.ua/pro-dms/zagalna-informacziya.html> (Дата звернення: 20.04.2025).
13. УНІАН. (2025, 7 березня). Грошове джерело "всихає". Чому українці зменшують перекази в Україну. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/perekazi-groshey-v-ukrajinu-chomu-zmenshuyetsya-potik-koshtiv-z-za-kordonu-12937836.html> (Дата звернення: 23.04.2025).
14. Nikolina I.I., Makhnachova N.M., Kuzinska V.A. (2024). Ukraine's policy on brain drain in the wartime and post-war periods. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu* (4), 149 – 156. URL: <https://nvngu.in.ua/index.php/en/archive/on-the-issues/1912-2024/content-4-2024/7010-149> (Дата звернення: 25.04.2025).
15. Козуб В.О., Галуха Л.Ю., Луців Р.С. Аналіз взаємозв'язку між міграцією та процесами глобалізації у світовій економіці та суспільстві: прогноз тенденцій. Академічні візії №30, 2024. 12 с. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1056> (Дата звернення: 30.04.2025).
16. Українська міграція у часи кризи: вимушена і трудова мобільність / під ред. Д. Дрбохлава, М. Ярошевич. 2016. 169 с. URL: <https://europewb.org.ua/wp-content/uploads/2016/12/Migr-mobility-ukr.pdf> (Дата звернення: 30.04.2025).
17. Guanghua Chi, Guy J. Abel, Johnston D., Giraudy E., Bailey M. Measuring Global Migration Flows using Online Data. *Cornell University*. 2025. URL: <https://arxiv.org/abs/2504.11691> (Last accessed: 28.04.2025)

18. Статистичні дані. *Державна міграційна служба України*. 2014-2024. URL: <https://dmsu.gov.ua/diyalnist/statistichni-dani.html> (Дата звернення: 03.05.2025).
19. Тарасовський Ю. Майже 450 000 українців виїхали і не повернулися додому в 2024 році. За три роки війни – близько 3 млн. *Forbes*. 2025. URL: <https://forbes.ua/news/mayzhe-450-000-ukrainsiv-viikhali-i-ne-povernulisya-dodomu-v-2024-rotsi-za-tri-roki-viyni-blizko-3-mln-15012025-26301> (Дата звернення: 03.05.2025).
20. Statista Research Department. Estimated number of refugees from Ukraine recorded in Europe and Asia since February 2022 as of February 2025, by selected country. *Statista*. 2025. URL: <https://www.statista.com/statistics/1312584/ukrainian-refugees-by-country/> (Last accessed: 04.05.2025)
21. Slava Kot. Скільки іноземців відвідало Україну з 2022 року: громадяни яких країн серед лідерів. *Comments.ua*. 2025. URL: <https://society.comments.ua/ua/news/migration/skilki-inozemciv-vidvidalo-ukrainu-z-2022-roku-gromadyani-yakih-krain-sered-lideriv-757624.html> (Дата звернення: 01.05.2025).
22. International Migrant Stock 2024 Key facts and figures. United Nations: Department of Economics and Social Affairs. 2025. URL: https://www.un.org/development/desa/pd/sites/www.un.org.development.desa.pd/file/s/undesd_pd_2025_intlmigstock_2024_key_facts_and_figures_advance-unedited.pdf (Дата звернення: 03.05.2025).
23. Migration in Ukraine: facts and figures. *IOM UN Migration. IOM Development fund*. 2019. 20 p. URL: https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbd11861/files/documents/iom-ukraine_facts-eng_2019.pdf (Last accessed: 04.05.2025)
24. Ukraine returns report, general population survey. *IOM UN Migration. Displacement tracking matrix*. 2024. 13 p. URL:

https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbd1461/files/reports/IOM_UKR_GPS_R17_returns_August%202024.pdf (Last accessed: 04.05.2025)

25. Ukrainian Refugee Ater Three Years Abroad. Fourth Wave of Research / Samoiliuk M. and others. *Centre for economic strategy*. 2025. URL: <https://ces.org.ua/en/refugees-fourth-wave/> (Last accessed: 04.05.2025)

26. Грошові перекази. *Національний банк України*. 2024. URL: https://bank.gov.ua/files/ES/Perekaz_y.pdf (Дата звернення: 09.05.2025)

27. Голубов О. Як трудова міграція впливає на українську економіку. *DW*. 2019. URL: <https://surl.li/wvafkf> (Дата звернення: 05.05.2025)

28. Самойлюк М. Трекер економіки під час війни. *Центр Економічної Стратегії*. 2025. URL: <https://ces.org.ua/tracker-economy-during-the-war/> (Дата звернення: 02.05.2025)

29. Ukraine: Human flight and brain drain. *The Global Economy*. URL: https://www.theglobaleconomy.com/Ukraine/human_flight_brain_drain_index/ Last accessed: 10.05.2025)

30. Jerzy Pienkowski. The Impact of Labour Migration on the Ukrainian Economy. *European Commission*. 2020. 28 p. URL: https://economy-finance.ec.europa.eu/document/download/49fb1672-031a-453a-bf01-a9da9431c59a_en?filename=dp123_en.pdf&prefLang=bg#:~:text=The%20impact%20of%20emigration%20and,social%20security%20contributions%20in%20Ukraine (Last accessed: 27.04.2025)

31. Ukraine GDP. *Worldometer*. URL: <https://www.worldometers.info/gdp/ukraine-gdp/> (Last accessed: 18.05.2025)

32. Кількість зареєстрованих безробітних. *Мінфін*. 2025. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/register/2024/> (Дата звернення: 18.05.2025)

33. Державний борг України. *Мінфін*. 2025. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/> (Дата звернення: 18.05.2025)

34. Грошові перекази в Україну. *Мінфін*. 2025. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/transfer/> (Дата звернення: 18.05.2025)

35. Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) в Україну. *Мінфін*. 2025. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/> (Дата звернення: 18.05.2025)
36. Migration data portal. Migration overview (2024). URL: <https://www.migrationdataportal.org/ukraine/migration-overview> (Last accessed: 06.05.2025)
37. Strategic response plan: Ukraine & neighbouring countries 2024-2026. IOM UN Migration. 42 p. URL: <https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbd11861/files/documents/2024-03/iom-strategic-response-plan-ukraine-neighbouring-countries-2024-2026-endorsed.pdf> (Last accessed: 09.05.2025)
38. Гриб А.О., Ішук Ю.А. Аналіз міждержавної міграції та її впливу на зовнішньоекономічну діяльність України. *Бізнес Інформ*. 2025. (подано до друку). (Дата звертання: 10.05.2025)
39. Рахманов О.А. Життя українських мігрантів у Європі: спостереження соціолога. Інститут соціології НАН України URL: https://isnasu.org.ua/popsci/006_Rahmanov_-_Zhittia_migrantiv.php (Дата звернення: 06.05.2025)
40. Як змінювався дефіцит українського державного бюджету за останні 20 років. *Українські національні новини*. 2024. URL: <https://unn.ua/news/yak-zminiuvavsia-defitsyt-ukrainskoho-derzhavnoho-biudzhetu-za-ostanni-20-rokiv> (Дата звернення: 18.05.2025)
41. Ткачук Я. Зарплати і ціни в Україні та Європі: порівнюємо, як все змінилися за час війни. *Главком*. 2025. URL: <https://glavcom.ua/economics/finances/zarplati-i-tsini-v-ukrajini-ta-jevropi-porivnjujemo-jak-vse-zminilosja-za-chas-vijni-1043669.html> (Дата звернення: 02.05.2025)
42. Коментар національного банку щодо рівня інфляції в березні 2025 року. Національний банк країни. 2025. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/komentar-natsionalnogo-banku-schodo-rivnya-inflyatsiyi-v-berezni-2025-roku> (Дата звернення: 07.05.2025)

43. Індекс інфляції в Україні. *Мінфін*. 2025. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/> (Дата звернення: 07.05.2025)
44. Індекс сприйняття корупції. Національне агенство з питань запобігання корупції. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/uk/index-spryjnyattya-koruptsiyi/> (Дата звернення: 09.05.2025)
45. Anti-corruption on hold. *Ukraine in the Corruption Percrptions Index-2024*. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/en/> (Last accessed: 25.04.2025)
46. Ukraine: over 6 million refugees spread across Europe. *United Nations*. 2024. URL: <https://unric.org/en/ukraine-over-6-million-refugees-spread-across-europe/> (Last accessed: 28.04.2025)
47. Кількість українців та їх міграція за кордон через війну. *Укрінформ*. <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3732355-kilkist-ukrainciv-ta-ih-migracia-za-kordon-cerez-vijnu.html> (Дата звернення: 10.05.2025)
48. Europe: Quality of Index by Country 2025. *NUMBEO*. URL: https://www.numbeo.com/quality-of-life/rankings_by_country.jsp?title=2025®ion=150 (Last accessed: 12.05.2025)
49. Migration in Ukraine: Facts and Figures 2021." International Organization for Migration (2021). URL https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbd11861/files/documents/migration_in_ukraine_facts_and_figures_2021-eng_web-1.pdf. (Last accessed: 10.05.2025)
50. Klara Foti. Social impact of migration: Addressing the challenges of receiving and integrating Ukrainian refugees. *Eurofound*. 2024. URL: <https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/2024-03/ef23030en.pdf> (Last accessed: 02.05.2025)
51. Укрінформ. Кількість українців та їх міграція за кордон через війну. 2023 URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3732355-kilkist-ukrainciv-ta-ih-migracia-za-kordon-cerez-vijnu.html> (Дата звернення: 04.05.2025)
52. Калініна С., Ланська С., Подунай В. Аналіз міграційної політики держав: орієнтири для України. Маріупольський університет. Київ. 2024. 157 с.

URL: <https://ampua.org/wp-content/uploads/2024/02/Analiz-migraciynoi-politiki-derzhav-orientiri-dlya-Ukraini.pdf> (Дата звернення: 15.05.2025)

53. Показник середньої заробітної плати зв 2025 рік. Пенсійний фонд України. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2170600-pokaznyk-serednoyi-zarobitnoyi-platy-za-2025-rik/> (Дата звернення: 29.04.2025)

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця 2.3 – Дані для розрахунку показників кореляції

	Реальний ввп, млн дол США	Безробіття в тис. осіб	Індекс споживчих цін, %	Борг, млн. дол. США	Грошові перекази з-за кордону, Млн. дол. США	ППІ в Україні, Млн.дол.США	ППІ сальдо	Індекс миру (1-5)	Індекс миру, рейтинг (163)	Біженці	Індекс сприйняття корупції	Індекс людського розвитку	Рівень народжуваності, осіб	ВПО в тис	Індекс якості життя	Курс дол до грн	Дефіцит держ бюджету %ВВП	Населення млн
	Y	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8	X9	X10	X11	X12	X13	X14	X15	X16	X17
2015	91031	461,1	143,3	65505,7	6959	-458	-407	2,991	151	321399	27	0,778	448,778	1679	20,1	21,84	1,6	45,7
2016	93253	407,2	112,4	70970,9	7535	3810	3794	3,094	154	239062	29	0,78	438,564	1653	85,6	25,5	2,3	45,6
2017	95454	352,5	113,7	76305,2	9287	3692	3684	2,991	151	139581	30	0,785	398,895	800	87,5	26,6	1,4	45,4
2018	98784	341,7	109,8	78323	11111	4455	4460	2,921	152	93248	32	0,784	367,319	800	96	27,2	4	45,2
2019	101944	338,2	104,1	84364,5	11921	5860	5212	2,836	149	59844	20	0,789	351,719	730	102,3	25,85	3,6	45
2020	98118	459,2	105	90255,4	11980	-868	-950	2,743	144	35156	33	0,783	337,567	734	104,8	26,96	6	44,7
2021	101499	295	110	97947,4	14019	6687	6885	2,546	133	27562	32	0,772	309,089	854	107,4	27,29	3,6	44,3
2022	77309	186,5	126,6	111343,7	12621	1152	623	2,674	135	5684177	33	0,772	233,127	6500	111,9	32,34	17,1	41
2023	76159	96,1	105,1	145316,9	11367	4247	4205	3,165	157	5960362	36	0,779	212,231	3689	112,5	36,57	20,4	37,7
2024	78368	94,2	112	166059,3	9480	3329	3491	3,28	159	6066598	35	0,734	206,937	4646	107,2	40,15	24	33

Джерело: створено автором на основі [31;32;33;34;35;36;43;44;48].

Додаток Б

Таблиця 2.4 – Матриця коефіцієнтів кореляції.

	Y	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8	X9	X10	X11	X12	X13	X14	X15	X16	X17
Y	1																	
X1	0,763	1																
X2	-0,241	0,228	1															
X3	-0,743	-0,913	-0,278	1														
X4	0,127	-0,314	-0,496	0,263	1													
X5	0,265	-0,332	-0,559	0,124	0,349	1												
X6	0,264	-0,327	-0,549	0,137	0,313	0,994	1											
X7	-0,488	-0,330	-0,013	0,392	-0,697	-0,023	0,011	1										
X8	-0,267	-0,161	-0,127	0,236	-0,671	0,017	0,045	0,955	1									
X9	-0,951	-0,902	0,034	0,882	0,122	-0,082	-0,091	0,388	0,182	1								
X10	-0,587	-0,539	-0,115	0,621	0,188	-0,174	-0,114	0,177	0,021	0,591	1							
X11	0,562	0,614	-0,090	-0,756	0,086	0,022	-0,021	-0,398	-0,202	-0,633	-0,482	1						
X12	0,679	0,905	0,310	-0,924	-0,562	-0,136	-0,124	-0,068	0,074	-0,862	-0,605	0,577	1					
X13	-0,916	-0,746	0,276	0,682	0,078	-0,227	-0,250	0,201	-0,036	0,923	0,483	-0,583	-0,722	1				
X14	-0,164	-0,585	-0,789	0,554	0,738	0,442	0,413	-0,175	-0,204	0,400	0,389	-0,173	-0,710	0,279	1			
X15	-0,777	-0,934	-0,307	0,976	0,231	0,135	0,144	0,437	0,276	0,904	0,663	-0,727	-0,913	0,725	0,612	1		
X16	-0,879	-0,903	-0,116	0,954	0,192	-0,056	-0,057	0,396	0,219	0,972	0,629	-0,704	-0,915	0,845	0,491	0,961	1	
X17	0,801	0,890	0,144	-0,977	-0,083	-0,043	-0,060	-0,516	-0,344	-0,902	-0,589	0,831	0,854	-0,732	-0,423	-0,966	-0,958	1

Джерело: створено автором самостійно в середовищі Excel на основі табл. 2.3.

Додаток В

Таблиця 2.6 – Звіт функції «Регресія» в середовищі Excel

SUMMARY OUTPUT								
<i>Regression Statistics</i>								
Multiple R	0,95144583							
R Square	0,90524917							
Adjusted R Square	0,89340531							
Standard Error	3324,32576							
Observations	10							
ANOVA								
	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Significance F</i>			
Regression	1	844660599	844660599	76,43197562	2,2927E-05			
Residual	8	88409134,2	11051141,8					
Total	9	933069733						
	<i>Coefficients</i>	<i>Standard Error</i>	<i>t Stat</i>	<i>P-value</i>	<i>Lower 95%</i>	<i>Upper 95%</i>	<i>Lower 95,0%</i>	<i>Upper 95,0%</i>
Intercept	97656,0257	1285,22699	75,9834848	1,003E-12	94692,287	100619,764	94692,287	100619,764
X 9	-0,0034703	0,00039694	-8,7425383	2,29273E-05	-0,0043857	-0,0025549	-0,0043857	-0,0025549

Джерело: побудовано автором в середовищі Excel.